

Velemi gyöngyszemek

Közösségi összefogással kidolgozott
natúrparki szemléletű élő értékeink Velemben

1

Velem

az UTIRO LEADER helyi akciócsoport VP6-19.2.1.-90-Ö.3-19 helyi felhívása keretében

2022

Átváltozás

Pilinszky János költeménye

2

Rossz voltam, s te azt mondtad, jó vagyok.

Csúf, de te gyönyörűnek találtál.

Végig hallgattad mindig, amit mondtam.

Halandóból így lettem halhatatlan.

Javaslatok a LEADER alapú, natúrparki szemléletű helyi értéktárba emeléshez

A 112 javasolt helyi érték az alábbi rendben kerül kifejtésre:

Velemi helyi értékek (velemi gyöngyszemek):

1. Természeti értékeink - javasolt értékek száma: 20 db
2. Történelmi és kulturális örökségünk – kiemelkedő ünnepeink, szokásaink – javasolt értékek száma: 20 db
3. Jelentős velemiék és Velem barátai - javasolt értékek száma: 8 db
4. Művészetek és művészi kézművesség - javasolt értékek száma: 9 db
5. Épített értékeink - javasolt értékek száma: 20 db
6. Tárgyak, és a múlt kézbe vehető emlékei - javasolt értékek száma: 5 db
7. Mesterségek és iparosság emlékei - javasolt értékek száma: 4 db
8. Vendégcsalogató és vendégfogadó gyöngyszemek - javasolt értékek száma: 15 db
9. Helyi termékek és a helyi gazdaság megtartói - javasolt értékek száma: 11 db

A javasolt velemi helyi értékeket (= velemi gyöngyszemek) 9 megközelítésben fejtjük ki. A kategóriákon belül javasolt helyi értékek egyenként sorszámozottak.

A leírás tartalmazza a helyi érték megnevezését, leírását, a kapcsolattartó személy nevét és elérhetőségét, a pontos helyszínt (hrsz, koordináták vagy cím, amennyiben ez értelmezhető az adott értéknél).

A leírás tartalmaz egy javaslatot és a javaslattevő szervezet/személy megnevezését.

A helyi értéktárban lévő értékek (= velemi gyöngyszemek) közül kiemelésre javasolt kategóriák:

1. Natúrparki Gyöngyszemek – a natúrparki értékek szempontjából kiemelkedő értékek
2. Vas Megyei Értéktárba javasolt értékek - Javasoljuk a kiemelt velemi helyi értékeket a Vas megyei értéktár felé jóváhagyásra előterjeszteni. (A Vas

Megyei Értéktárba javasolni csak a helyi értéktárba való felvétel után lehet egy-egy helyi értéket.)

1. Velemi gyöngyszemek – természeti értékeink

1.1 Szent Vid-hegy

A Szent Vid-hegy legmagasabb pontján található, 582 méteren, a Szent Vid kápolnát. A körülötte lévő terület több rétegben őrzi az évezredek át itt megtelepedett emberek emlékét. A hegy a neolitikumtól az újkorig folyamatosan lakott volt. A késő bronzkorban, teraszos-fellegvárás típusú településen működő őskori bronzműves központ működött itt, mely Európa második önálló fémkultúrája volt. A kápolna melletti lépcsősoron egy terrasszal lejjebb ereszkedhetünk, ahonnan jól látható az egykori teraszrendszer. Később kelta központ, a Római Birodalom idejében innen védhették azt a vízvezeték-rendszert, amely az egykori Savariát, a mai Szombathelyt látta el vízzel. A 9. században építették itt az első keresztény templomot Szent Vitus tiszteletére. Az Árpád-korban sánccal körülvett vár állt itt templommal, a vártorony romjai ma is láthatók a mai Szent Vid kápolna előtt. A kápolna a középkori vár helyén épült. A 18. századtól a környékbeliek búcsújáró helyként is látogatják. Az utolsó nagy tereprendezéseket 1859-ben a Szent Vid kápolna átépítésekor, illetve 1880-ban végezték. A hegytetőn még ekkor is álló középkori falmaradványokat ledöntötték, és kialakították a búcsújáróhely számára szükséges fogadótereket.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.2 Velem gyógyító levegője

A terület éghajlatát is a zezugos vonulat alakította. A hegyek fekvése, magassága, az erdővel borított tömegek, az itt fakadó számtalan forrás együttesen idézi elő az enyhébb teleket, a hűvösebb nyarakat, a magas páratartalmat - együtt alakítják azt a gyógyhatású szubalpin klímát, amely elsősorban a légúti megbetegedésekben szenvedők klimatikus gyógyhelyévé emelte Velemet.

Magyarország emblemikus meteorológiai helyszíne a Kendig-hegy. A velemliek KENDIK hegynek modják! A hegygerincen húzódik Velem és Kőszeg határa, ezért csak a déli, Velem felé eső oldal tartozik Velemhez. Mária Terézia koráig Avar hegynek, illetve Avarok hegyének hívták. A 18. sz-i katonai térképeken jelenik meg először a Kendig elnevezés. A névváltozás tudomásunk szerint egy tragédiához kapcsolódik. Egy Kendig/k nevű jágerról/erdésről nevezték el, akit a vadászok megöltek a tél folyamán és csak tavasszal találták meg a falevelek közé temetve. Az egykori katonai radarállomás helyén ma amatőr rádióállomás és időjárás jelző berendezés működik. (Nagyon sokan nézik a webkameráját az egész országban, sokan szinte naponta.)

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.3 Velem alpokaljai (szubalpin) klímája, növény és állatvilága

A vidék flórája és faunája is különleges: a bükkök, fenyők, tölgyek alkotta erdők számtalan védett növény- és állatfajnak nyújtanak menedéket. Olyan ritkaságokra bukkanhat a szemfüles túrázó, mint a foltos szalamandra, a fehérhátú harkály, az alpesi cickány vagy a vöröshasú unka. A gazdag vadállomány a vadászat szerelmeseit is erre a vidékre csábítja - akár muflon, akár őz vagy vaddisznó elejtésének reményében induljon az úzás. Ha növényekről esik szó, olyan apró ékszereket fedezhetünk fel lábunk előtt, mint a turbánliliom, a ciklámen, vagy a kornistárnics; de a vidék igazi ékességei a szelídgesztenyefák. Ez utóbbi mindig a falu kultúrájának meghatározó alapja volt: gyümölcse megélhetést nyújtott az itt élőknek, emellett akár feldolgozva, akár gubájában tartva, de tavaszig színesítette a veleml asszonyok konyhájának étlapját a csemege, a gesztenyések gondozása pedig egész évben adott feladatot a gazdáknak. A szabadtűzön, serpenyőben történő gesztenyesütés hírére öregbíti a minden év októberében megrendezett Gesztenyeünnep is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.4 Péterics-hegy

Velem felett a Péterics-hegy a vízvásztó a Szerdahelyi-patak és a Bozsoki-patak között. A 601 méter magas hegy mind kőzetanyaga, mind növényzete jellegzetes. A hegy sziklafalainak anyaga fillit, jellegzetes növényzete pedig a sziklai erdei fenyves.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

6

1.5 Hosszú-völgy

A Péterics-hegyet a tőle északkeletre lévő, 589 m magas Szent Vid-hegytől a Szerdahelyi-patak által kivájt Hosszú-völgy választja el. A völgyoldalokban kis lejtésű lejtőrészek, teraszszerű félsíkok különíthetők el, amelyek a völgyoldalok kialakulását követő talaj lepusztulására utalnak.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.6 Asztalkő

A Kőszegi-hegység egyik jellegzetes sziklaképződménye, amely kedvelt pihenőhely. Nem ismerjük, hogy e fillit szikla természeti kialakulása mellett, hordozza-e emberi kéz munkájának lenyomatát. A Velemből az Írottkőre vezető piros jelzésű útvonal mentén egy kis, 100 méteres letérővel (piros háromszög) közelíthető meg.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.7 Gyertyán-kút

A Hétszemű-völgy forrása 580 méteres tengerszint feletti magasságban fakad, közel a Szent Vidhez, mellette esőbeállót és kiépített sütögető-helyet találunk. A Gyertyán-kutat érinti a Kőszegi-hegység fontos forrásait felfűző Források útja.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.8 Egykori halastó

A hagyomány szerint, Mátyás király Bécs elfoglalására indultában már csak a Szent Vid tiszta halastavának pisztrángjait fogyasztotta, annyira tartott a mérgezésétől. A halastó nyomai még a világháború idején is fennmaradtak, a Szent Vidről a Hörmann-forráshoz vezető út mentén, sőt a vasfüggöny műszaki zárának kialakulásakor egy esős időszakban, egy markoló derékig süllyedt benne. A velemi nép ismerte a bátor velemi pásztor legendáját, miszerint a hajnalban a halastó partján játszadozó gyenge királyleánykát egy ordas farkas közelítette meg, de riadt kiáltását senki más nem hallotta meg, mert mindenki aludt, csak a falu vidám pásztorlegénye, aki uccu, meg is mentette a lánykát a gonosz támadásától. Török István és Horváth Miklós ismerik a helyet.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.9 Szent-kút

A Szent-kút a Szent Vid oldalában ered, vélhetően korábban a fellegvár vízellátásának jelentős forrása. A Szent Vidre látogatóknak, és búcsújárás idején a búcsújáróknak enyhet adott, gyógyító hatása közrejátszhatott a névadásban. A Szent-kúton felépült Garabonciás cserkész tábor nyomán, főleg a Velemben üdülő úttörőknek és KISZ-eseknek, évtizedekig nevezték garabonciás forrásnak is. Abból ugyanis nem hallatszott ki szentes eredete.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.10 Szerdahelyi patak

A Szerdahelyi-patak a Kőszegi-hegységben az Írottkőtől (883 m) keletre lévő Asztal-kő (765 m) észak-keleti lejtőjén ered Velem község felett. A patak a Hosszú-völgyön keresztül éri el Velem belterületét. Itt a Hétszemű-völgyből forrásainak és a Szent-kútnak vízével is gazdagodik, majd a faluban a Pákó és a Bozsoki völgyből érkező patak táplálja, így érkezik a Schulte-malomhoz és Szerdahelyre. Kőszegszerdahely lakott területét elhagyva a Tilamos- és a Doroszlói-erdők alatt, azoktól északra folytatja útját kelet felé. Kis részen érinti Kőszegdoroszló belterületének déli végét, majd közvetlenül Lukácsháza előtt torkollik a Gyöngyös-patakba. Velemben még a huszadik században is három malmot hajtott. A hagyomány szerint huszadik században nagy szárazság idején a bozsokiak átvágták a völgyet, hogy a bozsoki patakból a mélyúton vizet csorgassanak bele, hogy az alsóbb velemi malmoknak is legyen elég vízhozam. Ez ritka, mégis a két falu viszonyában, különösen becses alkalom volt. Horváth Miklós ismeri, hol és hogyan történhetett az átvezetés.

A Szerdahelyi patak gyűjti be a számos velemi forrás hozamát, így pl. a Nuschy- sétánynál lévő Vasa kutét (vas kút) is, vagy a sétány végénél az Avar szálló hegy felőli végén eredő Koldus/Kódis kutat. A koldusok ott várakoztak és kéregettek itt a zarándoktól nagy ünnepeken, mert nem mehettek be a faluba. A nagy számú velemi forrást későbbi kiegészítő felmérés után, önálló értéként lesz érdemes számba venni.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.11 Velemi szelídgesztenye-ligetek és óriás gesztenyefák

A velemi gesztenyeligetek hatalmas területet foglaltak el egykor Velem felett. Mára már csökkent a területük, és az erdő természetes faállománya is kezdett belenőni a ligetekben. A gesztenyevirágzás ünnepén lehetősége van mindenkinek a falusiakkal közösen körbelátogatni, és köszönteni az őszi ligeteket, a többszázéves famatuzsálemeket.

Emlékezhetünk Magyarország eddigi legnagyobb gesztenyefájára is, amelynek koronája 70 méter átmérőjű volt.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.12 Csádé völgy – bozsoki oldal

A Péterics bozsoki oldala a Csádé völgy, ma egészen a méheknek oly kedves szelídgesztenyés ligetekig nyúlik fel. A velemi népi bölcsesség pontosan megmondta, és megmondja ma is, ha megkérdezzük, hogy mikor lesz eső, ha a bozsoki, vagy a vidi oldal felől fúj-e a szél, jön-e a felhő.

Apostolok fája: A Csádé völgy fölött a Szénégető, velemiesen Szenekető forrás alatt található. Ez egy természetes kb. 100- 150 éves bükkfa, a nevét onnan kapta, hogy a törzse 12 felé ágazott és onnan erőteljes hajtásokat hozott. Az 1920-as években már híres volt és szerepelt a képeslapokon. A fának néhány hajtása elszáradt, de ma is jó állapotban van. A környezetét a viharok megtépázták, de az apostolok fája mindig sértetlen maradt!

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

1.13. Velemi kőfejtő és tapadócseppkő

Szikláik adtak biztos menedéket az itt élő családoknak: kövéből építették első otthonaikat. A természetes képződményeken, de a velemi kőfejtő tapadócseppköves sziklafalán is tökéletesen megfigyelhető az építkezésekhez használt kristályospala rétegződése. A pala közt rejlő antimon- és rézsávok már a bronzkorban is híressé tették a Szent Vid hegy bronzműveseit. A kőfejtő a falu birtoka volt. Különös kegy volt, ha a falu engedélyezte valamely Velembé költözőnek, hogy ebből építse házát, villáját – az pedig még ritkább, hogy erre kedvezményesen vagy ingyenesen került sor. Több ma is élő velemi hordta a követ a Gyermeküdülő, és a Stirling-villa építéséhez is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.14 Nuschy sétány és Nuschy-sziget

Kevésbé ismert talán már a velemiek között is a sétány és a sziget nevének eredete. Első hangzásra valamely kedves feleség vagy leánygyermek is lehetne a névadó, mint a Terv-út mentén található Enikő-forrás esetében, viszont ezzel a „Nusival” más a helyzet. Nuschy József Velem ismert és megbecsült jegyzője volt évtizedeken át, aki jelentős szerepet

játszott Velem 30'-as évekbeni országosan ismert üdülőhellyé válásában. A falu központjából ezen a romantikus sétányon lehetett megközelíteni az ekkoriban kiépített strandot, a mai Avar-szálló egykori sportpályáinak helyén állt. Magát Nuschy Józsefet meg is vádolták a stranddal kapcsolatban bizonyos visszaéléssel, de ő rövid úton tisztázta magát a vádak alól. A sétány és a sziget oldala is kitett a Szent Vid oldalán lezúduló vad áradásoknak, melyek az egész falut újra és újra veszélyeztetik, így sokszor évről évre változó, vadregényes formákat vesz fel.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

10

1.15 Szép-kilátó

A Szent Vidre kanyargó út, ahogy elhagyja a Hétszemű völgy útátereszét, amely a 2009 évi özönvízben le is szakadt, nem sokára elér a velemi hegyoldalak egyik legszebb kilátópontjához, az út felett magasodó fillit sziklaképződményhez, amelyről csodálatosan belátható a teljes völgy, Velem és Szerdahely falvak, és távolabb a lágyan kanyargó Gyöngyös-medence is. Ezekben az évtizedekben éppen magas fenyves takarja részben a kilátást, viszont ebből is érzékelhetjük, hogy a természetben és a névadásban 30-50 év talán csak pár emberi percnek, néhány lélegzetvételnél minősül – és nem is oly sokára, ismét a teljes panoráma megcsodálható lesz innen. Névadásban a tizenkilencedik század romantikus korát idézi, és ekként testvére Kisfaludy Károly Balatongyörök feletti Szép-kilátójának.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.16 Hosszú-völgyi erdőrezervátum

A Hosszú-völgy Péterics-hegyi oldala a Kőszegi-hegység egyik legérintetlenebb erdőtömbje. Itt került kijelölésre a tájvédelmi körzeten belül az erdőrezervátum, amely hosszú évtizedek, remélhetően évszázadok alatt érintetlen őserdővé érhet, így a hegység faállományának legdúsabb és termékeny foltjává gazdagodik. Kérjük, hogy a túrázók kíméljék, lássuk meg mire mennek a természet lényei nélkülünk (pontosabban a mi tudatos magukra hagyásuk mellett).

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.17 Barlangok Velem területén

Évezredek folyamán számos kisebb barlang alakult ki a velemi hegyekben. Számuk jelentősen megnövekedett Trianon után, amikor kutatóásásokat végeztek, hogy a mai országhatáron belül találva fém- és ásványi lelőhelyeket pótolni lehessen az elvesztett nyersanyagkincseket. Több mai lezárt barlang is akkor keletkezett. A Szent Vid oldalában Miske Kálmán érte el a régészeti lelőhelyek védelméről szóló törvény megszületésével, hogy ott ilyen kutatásokat ne végezzenek. Velemben nem találtak a huszadik század mennyiségi igényeinek megfelelő mennyiségű haszon-ásványt, így semmilyen kitermelés nem indult meg.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.18 Országos kéktúra nevezetes pontjai Velemben

Velem felől közelíthető meg legrövidebb úton az Írottkő, amely 883 méterével a Dunántúl legmagasabb hegycúcsa. Az egyedülálló panorámát mutató kilátó az Országos kéktúra nyugati végpontja is egyben. A Szent Vid mellett található az a kéktúra emlékhely, amelyet a vasfüggöny idején állítottak, mint az országos kéktúra kör akkori kiinduló pontja. Az emlékkőnél ma is, újra és újra egy-egy országot látott bakancs virágzik – akkor is, ha ma már az alfa és omega maga az Írottkő. A túraútvonal áthalad a Szent Viden, majd a Hörmann-forráson is. Remélhetően, hamarosan a Hörmann-forrás melletti volt laktanya helyén újra turistaház fogadhatja majd az országjárásra indulókat, hiszen a hidegháború előtt, ott volt a Kőszegi-hegység egyik legelső, és patinás alpesi gömbfa turistaháza.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.19 Országos jelentőségű túraútvonalak

A kéktúra mellett számos országos jelentőségű túraútvonal szeli a velemi völgyeket. Az Írottkő felé, a források felé, Kőszeg-Cák és Bózsok felé páratlan gazdagságú hegyi úthálózaton indulhatunk gyalogosan, futva vagy akár kerékpárral is. A tájékoztató táblákon, az Írottkő natúrpark térképein és honlapján tucatnyi hosszabb-rövidebb ajánlatból szemezgethet az is, aki inkább mások tanácsa, mint saját feje után indul az erdőbe.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

1.20 Imbós

A faluhoz Szerdahely felől közeledve, a mai Novák üdülőfalu telepe előtti ligetes területén található az imbós, vagy imbolygós, amely egy meleg vizű lápterület. A régiek mesélik, hogy ott soha nem fagyott be a víz, lehetett bármilyen hideg, még ha a velemi gyerekek másutt már korcsolyázni vagy csúszkálni tudtak is. Idős velemiek szüleiktől hallották, hogy az Imbósnál korábban meleg vízben fürödhetek, iszapos meleg forrás volt, és ennek megfelelően egykor sok volt benne a pióca is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Helyi értéktár bizottság

2. Velemi gyöngyszemek – történelmi és kulturális örökségünk, kiemelkedő ünnepeink és szokásaink

2.1. Szent Vid hét évezrede a kultúrák hegye

Velem Szent Viden már az újkőkorból is élénk élet zajlott. A hagyományok szerint a település hétezer éve folyamatosan lakott. A községhez tartozó 568 méter magas Szent Vid évezredek óta a **kultúrák hegye**. Erődített fellegvárát a hegy testéből kimetszett lakóteraszok veszik körül ma is. Ez a hegyre épült város, görögül akropolisz, fénykorában 30 km-es körzetben is szervezte az életet és felügyelte a hegyek alján futó Európai jelentőségű kereskedelmi utakat.

A gyönyörű **Velemi arany diadém** 11-13 századdal Krisztus születése előtt készült abban az időben, amikor a görögök Tróját ostromolták. Az itt készített antimon-bronz használati tárgyakat és ékszereket Európa szinte minden sarkában szívesen fogadták, így északon, a Fekete- és a Földközi tenger mellékén, és a későbbi német területeken is. Később, vaskori kelta pénzek is bizonyítják kiemelkedő nemzetközi kereskedelmi szerepét. A római korból domborműves kőemlék, érmék, ruhatűző tűk (fibulák) és agyagedények kerültek elő. Az Árpádkorban is erősített helyként, határt védő föld és palánkvárként szolgált. Az elpusztított kápolna helyett új kápolnát emeltek, amely számos formában egészen 1857-ig állt. Első magyar említése a 13. századból való, már Szent Vid néven. A vár a tatárjárás után, a hozzátartozó falvakkal együtt, a Kőszeg alapító Németújvári (Kőszegi) család birtoka lett. A legenda szerint megfordult itt Hunyadi Mátyás, aki felettébb kedvelte a vár feletti halastó pisztrángjait, és Kőszeg mellett a Szent Vid várkapitánya is volt a dalmát Jurisics Miklós. Velem a várat szolgáló váraljai (suburbium) falu volt évezredek át. **A község neve először 1279-ben Welem alakban maradt fenn.** A következő évszázadokban a Rohonci vár mindenkori birtokosai, leghosszabban a Batthányiak uralták - Borszok, Cák és Szerdahely falvakkal együtt.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.2. Európai hírű antimon-bronz és fémművesség

A Velem Szent Vidi bronzleletek különlegessége Európán belül, hogy a réz mellett elsősorban a térségben fellelt különleges fém, antimont elegyítettek a bronzkészítéshez, illetve amikor ónbronzt készítettek, a legtöbb esetben akkor is tartalmazott antimont az ötvözet. Báró Miske Kálmán egyik úttörője volt a vegyelemzésnek a régészeti leletek vizsgálatakor, így a velemi későbronzkori leletek ezen különleges vonására idejekorán fény derült. Az antimont egészen a hatvanas évekig bányászták a szomszédos Borostyánkő-Nagyszalónak térségében, a feldolgozó az egyik településnek, Bergwerk-nek (magyarra Bányüzem névvel fordítható) névadójául is szolgált. Egyes kutatói források szerint kis mennyiségben a Velem-Borszok hegyoldaláról lezúduló patakok vizéből is kiszűrhették, mint teszik mostanában a folyami aranymosás esetén. Ez nagyon is lehetséges, mivel a bronzkori fémművesség nem ipari mennyiségekkel dolgozott. Az antimon különleges hatású ritka fém, amelyet az orvoslásban a

koraközépkortól bizonyosan alkalmazták, ma pedig – megfelelő preparáció után - az emberre káros elektro-magnetikus sugárzásokra érzékeny emberek gyógyulását is segítheti.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.3. Velem-Szentvid évezredes kereskedelmi központ Európában

Az antimonbronz eszközök és tárgyak útját könnyű nyomon követni Európában, mert egy kisebb jelentőségű észak-kelet- spanyolországi telep kivételével az Európában fellelhető antimon-bronz tárgyak döntő többsége Velemben készült. Európa szinte minden szegletébe eljutottak a velemi fémművesség termékei, szívesen viselték és használták őket Északon és Délen, Keleten és Nyugaton is. Különlegességként még olyan fibulát is felleltek Európában, amelynek öntőformáját pedig Velemben találták meg, így évezredek után gondolatban újra találkozhatott a dísz és az elkészültéhez elengedhetetlen öntőszerszám. Velem későbronzkori és kelta-kori nemzetközi kereskedelmi jelentőségének másik bizonyítéka a termékekért cserébe ideáramló fémpénzek gazdag és sok helyről származó fellelt készletei. Ez az időszak volt Görögthonban és egész Európában az első nemzetközi kereskedelmi és pénzáramlási időszak, amelyben a Velemtől Borostyánkőig futó térség kulcsszerepet játszott.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.4. Szent Vid az avarkorban és Nagy Károly idején

A Szent Vid oldalában a Krisztus utáni 5. században indult népvándorlás korából **avar temető nyomaira** bukkantak. A velemi Szent Vid volt pedig egész Kőszeghegyalja első keresztény temploma. Már a 9. század hajnalán Nagy Károly Szent Vidnek szentelt itt kápolnát. Híres volt ő a szászok megkereszteléséről, de híres arról is, hogy az avarok királyát is megkeresztelte. Hogy a keresztelés a Szent Viden történt-e, nem tudjuk, viszont ma is sokan a Szent Vid várát tartják az avar szállásterület Karoling központjának. Nagy Károly a Felső-Őrség területét (a mai Alpokalja térség egészen a Rozália-Bécsújhely medencéig) szabad avar fennhatóság alá

helyezte, és a megkeresztelt avar fő kezeibe tette le akkor, amikor még a nyugati és keleti kereszténység útjai nem váltak el végzetesen egymástól.

869 előtti időkről beszélünk, azelőttől, hogy a nyugati, a római kereszténységből a 869. évi konstantinápolyi zsinaton kitörölték a szellemet. Addig az egyházi tanítás része volt, hogy az emberi lényt a test, a lélek és a szellem szentháromsága alkotja. Abban az időben, I. Miklós pápa tudomással bírt arról, hogy a Nyugatnak, egészséges lelki-szellemi fejlődése érdekében hosszú korszakokra el kell válnia a Kelettől. Ezért arra tört, hogy a nyugati és keleti egyház szellemi-kulturális fenségterületének elválasztása megtörténjen, de úgy, hogy a kettő között az átjárás, és ezáltal a jövőbeni összetalálkozás lehetősége megmaradjon. Ehhez létre kívánta hívni a mai Nyugat-Horvátország, Burgenland és Dunántúl területét is magába foglaló Illyriát, azaz az európai Közép öngazgató birodalmát Kelet és Nyugat között. A tú fokát akarta megteremtteni Nyugat és Kelet között. Árulás folytán, ez az I. Miklós pápai jövőkép 869-ben nem valósulhatott meg,

A történelem urának kegyelméből alig három évtizeddel később megjelent egy nép, amely ugyanúgy a Tarim medencéből indította útját nyugatnak, pont miként pár évszázaddal korábban a hun népek is onnan áramlottak Európába. A hunok megjelenése teljesen felkavarta az ősi nemzetségi, törzsi megrögzöttségében élő Európát, Attila és a hun nép-ostor csapására keveredések indultak meg falvak, nemzetségek és törzsek között, olyan keveredések, amelyek képessé tették az európai lelket arra, hogy a világban megjelenő Krisztus-impulzust fogadni legyen képes. Alig telik el 350-400 év, és felbukkannak a magyarok. Úgy jönnek, hogy addigra Nyugat-Európa új népei alakot öltenek, és a Közép-európai térben is készen áll az országalapításra az osztrák, a cseh, a lengyel nép csírája, ahogy a többi Közép-európai testvérnépek is. Ahogy a hunok az ősi rend felbomlását hozták, úgy a magyarok az új rend záróköveként, utoljára léptek be az európai térbe, és velük Közép-Európában is, máig hatóan lezárult a népeknek, az új népek csíráinak a megjelenése. További vizsgálatok kiindulási pontjául szolgálhat, hogy az I. Miklós által megálmodott, de a 9. században árulás folytán megvalósulni nem tudhatott Illyria, az európai Közép birodalma éppen a magyarok szállásterülete, majd magának Szent Istvánnak az országa lett.

A bajor III. Ottó király Aachenből Rómába küldte azt a koronát, amelyet a hagyomány szerint még Nagy Károly rabolt el az avar kincsek részeként. A lengyel küldöttség előbb indult, a magyar előbb érkezett érte. II. Szilveszter legendává emelkedett álma, látomása ide, a Kárpát-medencébe juttatta vissza a magyar Szent Koronát. Vajon, a hagyomány szerint avaroktól rabolt Szent Korona 1944-ben először járt-e Velemen, vagy volt a Kárpát-medence történetében olyan pont, talán éppen Nagy Károly idején, amikor már megfordult ezen a településen?

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.5. Szent Vid a magyar középkorban

A Szent Vid a mai Vasvártól Lővőig tartó vonaltól nyugatra mindenhol látható. Innen pedig túlzás nélkül, szinte a fél Dunántúl belátható. A nyugati végeken kiemelkedő stratégiai pontként szolgált már az Árpád-korban is. A honfoglalás után sánctörvény épült a hegyen, utána az Árpád-korban kővár is. Az oklevelek ugyan csak 1200 után említik létezését, de megépülte ennél biztosan korábbra tehető. Fekete Mária régész említi, hogy 1980-ban a mai kápolna előtti területen is végeztek kutatásokat, és ott a ma is látható alaprajzú őrtorony alapra, és Árpád-kori sánctörvényre bukkantak. Emellett, erről a területről rovásírásos fém mellkereszt-dísz is előkerült. A tatárjárás bizonyosan megviselte a Szentvidet is, hiszen utána Kőszegi Nagy Henriket, mint a Szent Vid építőt említik a krónikák. Bizonyosan inkább a Szent Vid felújítója vagy újjáépítője lehetett Kőszeg város alapítója. Szűk húsz év alatt volt a vár Ottokár cseh királyé, Habsburg Albert osztrák királyé, III. Andrásé, ítélték lerombolásra – de vélhetően a délkeleti torony kivételével mégis állva maradt. Ebben a korban költözhetett le a mai falu is a hegy oldalából. Az emlékezet a Szent Vid dél-keleti oldalára helyezi a kora-középkori falut, oda ahol ma is jobbra ligetes, cserjés, harangvirágos tisztás van az erdőben. Egy 1374-es felsorolás szerint Szent Vid várát és tartozékait ezután Rohonc várához csatolták. Így várta be Hunyadi Mátyás korát, aki a velemi hagyomány szerint többször tartózkodott a Szent Vid várában, és különösen kedvelte a fenti halastó pisztrángjait. Ezt követően a törökverő Jurisics Miklós volt Szent Vid várának ura is, és 1532-ben, amikor a közeledő török seregek hírére a nehezen védhető Rábán túli területeket felhagyták a Vasvármegyeiek, akkor a Vasvári Káptalan évszázados Vasvármegyei levéltárának legféltettebb kincseit is ide, Nyugat-Vas legjobban védhető és csak rejtőzködő utakon megközelíthető várba menekítették ki a török elől. A XVI-XVII. századig bizonyosan állt még Szent Vid vára, a Rákóczi szabadságharcban már nem volt szerepe, falait széthordták, beépítették a faluba, majd az 1858-59-ben felépült kápolnába, mígnem 1895-96-ban a még álló falakat aládöntötték a fellegvár alatti teraszra, hogy nagyobb legyen a tér a szabadtéri búcsújáróknak. Ekkor építették ki a ma is látható lépcsőt is, amelynek kövei közé egy-egy későromán-koragót várbéli díszkő is került. Egy bordázat például ma is fellelhető.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.6. Velem a II. világháborúban

Velem második világháborúbeli életét Pálffy József postamester vetette papírra. Élénken emlékezett vissza az 1944 őszén megjelent nyilas előkészítő osztagokra, akik a jómódúak villáit, a szegények kalyibáit és állatait, vagy a munkájukat és szolgálatukat kötötték le a hamarosan megérkező, Budapestről gyáván menekülő nyilas kormánytagoknak, különlegesen is, Szálasi Ferencnek és családjának. A minisztériumok a szomszédos Kőszeg nagyobb intézményeiben rendezkedtek be, a kormánytagoknak és magának a „nemzetvezetőnek” a sokkal védettebb Velemben rendeztek be lakhelyet, és a Stirling-villában pedig 1944 karácsonyán még kormányülést is tartottak. A hivatalos szóhasználatban nemzetgyűlés szerepel, de aki ismeri a Stirling-villa földszinti helyiségeit, az tudja, hogy bárhogy is nevezték nagyravágyásukban, az legfőljebb egy 30-40 fős, kibővített kormányülés lehetett.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.7. A magyar Szent Korona Velemben

A magyar Szent Korona 1944 december és 1945 március között majd három hónapos időtartamra Velemben tartózkodott. Az őrzéséről, és különösen is a koronaőrök parancsnokáról, Pajtás Ernő ezredesről külön is megemlékeztünk. Egyenes katonai jelleme, hűsége a koronához és a magyar nemzethez éles kontrasztban állt az utolsó hónapok nyilas bandáinak zavaros, pusztító és mérgező kapkodásával. A Szent Korona őrzésére a Stirling-villa udvarán bunkert alakítottak ki, de a velemi hagyományok eltérőek azt illetően, hogy mikor pontosan hol is tartották Velemben a koronát. További kutatás, és a források összevetése megnyugtatóan rendezheti ezt a kérdést. A koronaőrző bunker beomlott, emlékhelyként ma méltatlan állapotban van. Remélhetően az alkotóházak felújításával párhuzamosan, sor kerülhet a velemi Koronaőrző-émlékhely rekonstrukciójára is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.8. A velemi geráj nyelvjárás

A velemi geráj nyelvjárás őrségi és erdélyi jellegzetességeket is hordoz. Minden szomszédos falutól eltér. Ahogy a Magyar Nyelvőrben Kocsis Lénárd 1905-ben lejegyezte, a velemiek idegen előtt nagyon figyeltek a beszédükre, csak egymás közötti társalgásukban lehetett igazán kifigyelni a jellegzetességeket. Egyik különlegességük az í-zés... Egy századeleji mondás szerint ritti nínje, azaz Réti néni egy velemi asszony... Az í gyakran íe-ként jelenik meg, miként az ó, ő, ú gyakran uó, uő, űő-ként. Kevés nyílt, sok zárt e hangot használnak. Tájszavaik közül sok megegyezik az őrségi és erdélyi szóhasználattal. Így pl. a nyelvjárásnak nevet adó: geráj – egér, a lövődék a pillangó, szülessig a sarjú, tikmony a tojás. A környékbeli falvaktól eltérően ez egy Velemre jellemző szigetszerű nyelvi jelenség. Felmerülő kérdés, hogy ezeket a nyelvi elemek, jellegzetességek vajon nem-e a honfoglalás előttről, az un. avar korból, a az ősi nyugati székely népek nyelvéből maradtak-e velünk? A nyelvjárás mai előfordulásának, a leírása után egy évszázaddal későbbi legalább részleges vagy töredékes megmaradásának nyelvészeti, akadémiai vizsgálata indokolt – esetleg az ELTE szombathelyi campusának nyelvészeti szakjával együttműködésben (pl. diploma témaként kiejánlása).

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.9. Becsületkasszák hagyománya

Kőszeghegyalja országos hírű hagyománya a becsületkasszák léte. Velemben is széles körben elterjedt, és erdei gyümölcsök, zöldségek, lekvárok, sütemények, alma, gesztenye, szőlő, sütőtök, tojás, kisebb ajándéktárgyak – szinte minden kapható a velemi becsületkasszáknál.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.10. Velemi önkéntes tűzoltóság

Az egyesület tevékenységi körébe beletartozik a tűzoltás, katasztrófavédelem, polgárvédelem, rendezvények biztosítása és a több mint száz éves tűzoltóhagyományok ápolása, testvér tűzoltó egyesületekkel való kapcsolattartás. Nagyon jó, baráti kapcsolatot ápolnak már több mint 20 éve az ausztriai, jablingi testvér tűzoltó egyesülettel, sok közös munkával, programmal, rendezvénnyel.

A generációváltás óta megpróbálják felélénkíteni az egyesületet és a községet is számos programmal, rendezvénnyel, valamint a tűzoltószertár építésével. 2005-ben kezdődött el a tűzoltószertárunk felújítása: az átalakítás és karbantartás szükségessé, elhalaszthatatlanná vált, mivel utoljára 1970-ben végeztek rajt kisebb felújítást. A szertár új födémet, tetőszerkezetet és tetőtér beépítést kapott. Az alsó szinten kocsibeálló és vizesblokk került kialakításra. A tetőtér fogadóhelységnek és klubhelységnek ad teret. A szertár környékét is megszépítették, kocsibejárót alakítottak ki, parkosítottak. Tűzoltóautójuk már több mint 40 éves. A legnagyobb hátránya, hogy csak négy személy szállítására alkalmas. Ezért tervezik egy korszerű tűzoltóautó vásárlását, mellyel eredményesebb munkát tudnának végezni tűz megelőzés és tűzoltás terén is. Az egyesület kiváló honlapon működtet, civil támogatásokat is felhasznál munkájához. E munkához is felhasználásra kerültek a velemi tűzoltók honlapján található információk.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.11. Szent Vid búcsú

A templom-búcsú napja hagyományosan a június 15-ét, Szent Vid vértanú napját követő vasárnap. A XVIII-XIX. században jelentős búcsújáró helyé vált. A mai kápolna felépítése is ezzel magyarázható. A nagy számú érkező fogadására szabadtéri oltárokat és sátrakat állítottak fel, ehhez a fellegvár területén – az akkori plébános szerint – szükség volt a középkori vár falmaradványai által elfoglalt helyekre is, így azokat lebontották, és mint „bontási törmelék” egy terasz-szinttel lejjebbre öntötték. Erről Fekete Mária tudósít régészeti beszámolójában.

A Szent-Vid hegyen, a nagysánc alsó vége melletti „Garaboncia” nevű területen fakadó forrást, - az őskori város kútját, egy későbbi, XVII. századi Mária-jelenés helyszínét – szemgyógyítónak tudják, és Szentkútnak nevezik. Ez és a viaszbábúk gyógyító hatásában való bizalom biztosan megerősítette a Szentvidi búcsúk résztvevőit.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

20

2.12. Rőtiek és lékaiak (ma Ausztria) évszázados búcsújárása

A Rőtiek és a lékaiak évszázadok óta járnak búcsút a Szent Vidre. A velemieknek is megvan a napjuk Rőtön, ahol a templomban középkori Szent-László kép is fogadja az érkezőket. Mindkét falu őriz búcsús zászlókat, fogadalmi képeket a szomszéd kegyhelyről. A velemiek fogadott napja Sarlóskor (Sarlós Boldogasszony, július 2.) van Rőtön. 2006-tól nyílt meg újra a lehetőség, hogy a hegyen keresztül közelítse meg egymást a két falu közössége. Lékáról pedig a lovagok útja vezetett át a térségbe.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.13. Perenyieiek fogadalma és évszázados búcsújárása

A második búcsút, a „Fájdalmas Szűzanya ünnepe utáni vasárnapon”, Szent Mihály napja környékén, a közeli Perenye falu fogadott napján már több mint 170 éve mindig megtartják – az 1849. évi kolerajárványtól való megszabadulásukat meghálálva. Keresztet hordozva gyalogosan jönnek a földeken keresztül. Több megállóval érkeznek fel a hegyre, a „Szenvidra”. A „prosekió”, fogadalmuk szerint, minden család legalább egy-egy tagja megteszi a 36 km-es oda-vissza utat. A búcsúsok menetét a szerdahelyiek és a velemiek is fogadják. A műszaki határzár idején, csak a listára felírt résztvevők mehettek el a templomig, sőt a legsötétebb kommunista időkben volt, hogy fegyveres ÁVÓ-sok állták a prosekió útját, de akkor is előfordult, hogy erdőkön keresztül bujdokolva kerülő egy-egy kisebb csoport a megállítást

ellenére elérte a Szent Videt, és hűséggel teljesítette az egész falu nevében az évszázados fogadalmat.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.14. Fogadalmi viasztestek a búcsúban

21

A falu egészen az 1970-es évekig megőrizte archaikus jellegű, korábban vas vagy bronz, majd a 20. század elejétől már biztosan viasz offerek (felajánlások) oltárra tételének a szokását. A hívők maguk és családjuk, állataik, házuk épségéért, egészségéért vagy éppen gyógyulásáért imádkoztak. Az oltárra helyezett viaszfigurák: férfi, nő, fiú, lány, pólyásbaba, tehén, ló, fül, szem, kar, láb, kéz, szív és ház, a tetején nőalakokkal. Mindenki a neki megfelelőeket vásárolta, „megimádkozta”, ezután a „céhmester” (a sekrestyés) összeszedte, és újból eladta.

A 70-es években, a szokást a szerdahelyi plébános, későbbi egri érsek és Velem díszpolgára, Dr. Seregély István pogány hagyománynak ítélte, és a viasz offereket évtizedekre elzárta. Fekete Mária leírása szerint, ezeket az offereket ő is, aki a fél életét a hegyen töltötte régészként, és minden követ ismert, csak pár éve nézhette meg, és rajzolhatta le. Ez a tiltás olyan mértékben „megbénította” a mélyen vallásos helybeliek emlékezetét, hogy évtizedekig hallani sem akartak ilyen, a kedves papjuk által elítélt szokások továbbgyakorlásáról.

Persze, miként egy huncut idős velemi polgár szemével csippentve megosztotta velünk, azért mi eltettünk párat otthonra, és megvannak még a régi öntőformák is. Évszázadok, talán évezredek lelki-szellemi gyógyító praktikái néha túlélnek, vagy akár újra is születnek esetleg hosszú átmeneti korok után is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.15 Velemi gesztenyenapok

A Gesztenyenapok Velem község főutcáján megrendezésre kerülő két napos kulturális, gasztronómiai, hagyományőrző ünnep, amatőr művészeti csoportok bemutatóival, hagyományőrző programokkal, világzenei koncertekkel, vásári komédiákkal és mesejátékokkal. A gazdag kulturális kínálat minden korosztály számára változatos programot nyújt. A kulturális programokat népművészek és népi iparművészek kézműves bemutatói, interaktív foglalkozások egészítik ki. A falu bejáratától az autóbuszfordulóig, a község főutcáján csalogatják az árusok a vendégeket. A falu apraját - nagyját megmozgató, ugyanakkor sok ezer látogatót is vonzó két napos szabadtéri rendezvény fő attrakciója a gesztenyesütés: az őszektől ellesett technikával, gyertyán és bükkfa lángján, különleges serpenyőkben pirulnak és illatoznak a barna szemek. Gesztenyés finomságokat, mézes és kürtőskalácsot, langallót, házi rétest, pecsenyét, őszi gyümölcsöket, szőlőt, frissen préselt mustot és finom borokat is kóstolhatnak a látogatók, akiket a kőszegi kistérség idevonzott. A több évtizede, minden évben megrendezett Gesztenyenapok mára már országosan is ismertté vált.

22

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.15. Velemi gesztenyevirágzás hete

A velemi szelídgeszténye hallatán hajlamos az ember egyből az őszi gondolni. De mit csinál a gesztenyefa a napsütéses nyárelőn? Június első felében virágba borulnak a gesztenyések – az illatozó fák közt méhek gyűjtik a nektárt. Egészen más arcát mutatja az erdő, mint szüret idején – mást, de nem kevésbé csodálatosat. A virágzás időszakára hívja fel a figyelmet a Gesztenyevirág piknik, a Gesztenyevirágzás hetének első mozzanata. Ekkor a Hősök kapujától indulva virágzó gesztenyéseken át vezet az út ahhoz a vén gesztenyefához, melynek lábánál megpihelve limonádé és mézes kenyér jár a beszélgetéshez. Minden évben más famatuzsálemet keres fel a virágköszöntők köre a falu közvetlen közelében: kicsit tanítás is, de legfőképp hála ez, hiszen annyi mindent köszönhetünk ezeknek az évszázados fáknak és gyümölcsüknek.

A rendezvény a Kukucskáló délutánokkal mélyül el: otthonaikban fogadják a kíváncsiskodókat a falu ügyes kezű lakói – a kapuszínek alatt hétköznaponként délután várják a látogatókat a mesteremberek (méhészet, ökológia, kürtőskalács-sütés, népi kismesterségek,

gyöngytechnika, kertészkedés, fafaragás, esztergálás, kovácsolás, házias ízek elkészítése...). Ilyenkor egy-egy kijelölt napon kinyitja kapuját a tűzoltószertár, a pálinkafőzde, szabadon megtekinthető a Szent Vid kápolna (vezetéssel), Velem utolsó igazi zsúpfedeles borospincéje, és a Novákfalva múzeuma is.

A hét folyamán nem ritkán kiállítás látható a Kultúrházban, olykor fotópályázatra érkezett alkotásokkal kiegészítve. „Hazaérkeznek” az ismert, Velemhez kötődő arcok és helyek a pályázatra érkezett velemi pillanatok megörökítő képek körében.

A Gesztenyevirágzás hetét a június 24-éhez közel eső szombaton a velemi falunap zárja.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.16. Velemi tojásírás és csuhébáb készítés

A velemi tojásírás hagyománya az ősi időkre nyúlik vissza – a tojásírás formavilága évezredek keletkezéstörténeteinek titkaiba vezet bennünket. A tojás a Föld, a tojást megfestő vörös pedig a keresztről a Földre hulló Krisztus vére, aki abban a pillanatban a Földet megváltotta, ugyanúgy átfestette egészen a Föld aranycsírává váló középpontjáig, mint amiként a tojásfestő festi át az immár nem halott, hanem az életet jelentő tojásokat.

Ternyák Ágota, népi iparművész édesanyjától tanulta a tojásírást. Akkoriban, ha valaki 20 tojást hozott hozzájuk, tízet megírt, tíz tojás volt pedig az ára a munkájának. A tojást a nagyhéten írták, de a húsvét utáni vasárnapra, kishúsvétra is került belőlük. A kishúsvétra megírt húsvéti tojással is gyakorolták a húsvéti tojáshoz kötődő szokásokat: a tojásdobálást és a pénzhajítást. A szépséges tojásokat a velemi lányok adták a locsolóknak. A tojásírásról és csuhébáb-készítésről a híres velemi kézművesek bemutatásánál még többet is írunk.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.17. Tojásdobálás és locsolás Húsvéthétfőn

A húsvéthétfői locsolás hagyománya régről élő magyar népszokás. Van ahol vizes barkaágakkal is meghintik a lányokat, hogy életerejük úgy áradjon egész évben mint az életet adó víz a legmagasabb forrásból. Itt, a vízhintő barka szokásában harap a saját farkába az ünnepi idő, hiszen a nagyhét omegája, a locsolkodás, és a nagyhét alfája, a virágvasárnapi jeruzsálemi bevonulás itt egy örömteljes pillanatra összeér.

A festett tojások egy részét az idősebb rokonok a rokon vagy ismerős gyermekeknek aztán zsebpénzt jelentő módon dobálták meg, vagy hajítottak bele lehetőleg minél nehezebb, és minél nagyobb címletű pénzérmekeket.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.18. Szentesti betlehemezés

A betlehemezés sokáig fennmaradt, és fokozatosan visszaépülő magyar falusi adventi és karácsonyi népszokás. A betlehemezés szokásrendjén belül is különleges Velem falu közössége, ahol a Szentestén gyakorolt betlehemezés volt az elterjedt. Mint a vas- és viasztetek hagyománya, ez is archaikus, ősi szokáselem – idegen a XX-XXI. század (az éjféli misét kivéve) teljesen a legszűkebb családba visszahúzódó karácsonyi ünnepléstől. Arra utal, hogy Velem igazi ősidőkből fakadó faluközösség, amely szokásaiban hordoz egy-egy észrevétlen mozdulatot, elemet, réteget, amely a legkorábbi időkből, a történelem előtti időkből, vagy netán a fényes eljövendőtől árasztja felénk áramlatát: amikor is a Karácsonynak nem kell visszahúzódnia ajtókon belülre, hanem a falu megtalálja a módját a Szenteste közösségi ünneplésére is. Hát, erről tudósít bennünket, fáradt 21. századi olvasókat ez a gyönyörű karácsonyi hajnalcsepp.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

2.19. Orsós tánc

Az orsós tánc hagyományáról Kern István megkeresésére Jagodics Vítuszné Koczor Margit közölt szíves adatokat. Ez a tánc páros tánc volt. Elnevezése a gyapjú vagy len fonál sodrásához használt kézi vagy rokka részeként használt orsóra utal. A hatvanas-hetvenes években ez megszerte ismert velemi néptánc volt, amelyben a falusi lányokon kívül, a térségben határőrként szolgáló kiskatonák is részt vettek.

Fennmaradt a tánchoz szolgáló muzsika szövege is, ezeket is Margit néni jegyezte fel, Kern Istvánnál megtalálhatóak.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3. Velemi gyöngyszemek – jelentős velemiek, és Velem barátai

3.1. Miske Kálmán régész, múzeumalapító

Magyarcsesztevei báró Miske Kálmán 1860. november 25-én született a Fejér megyei Bodajkon. Édesapja Miske Imre Moson vármegye főispánja és a megyei régészeti egyesület lelkes tagja volt, édesanyja Forgách Paulina. Az ifjú Kálmán elvégezte az óvári Mezőgazdasági Akadémiát, hogy vezethesse a család birtokait. Már fiatalon, 1896-ban egyszerű ásatásokat vezetett a Szent Viden. Édesapja halála után aztán 1900-ban eladta az összes birtokot, és Kőszegre költözött. Itt már évek óta ismerte Kőszeg történetírójának, Chernel Kálmánnak leányát, a későbbi kutatótárs Chernel István testvérét: Chernel Saroltát, és itt is házasodott meg vele. Egy gyermekük született, Ilona.

Báró Miske lelkes úttörő, vérbeli amatőr régész volt, aki a velemi Szent Viden végzett ásatásaival tett szert világhírré, bár tudományszervező, rendszerező és múzeum-alapító lépései is újító gondokodásról tanúskodnak. Híres történet, amikor báró Miske velemi tejesasszonya, meglátván pár apró bronzkori leletet a báró úr kezében így kiáltott fel: - *Báró úr, mi ezekből kosárszám hordunk a Kőszegi harangöntőhöz! Mind ott találtuk a Szent Vid oldalában.* Erre Miske Kálmán azonnal belevágott a Szent Vid-hegyen a kutató ásatásokba. Évtizedes erőfeszítéseivel társakat is talált: Kárpáti Kelemen, tanár, monográfus, néprajzkutató, történész, Bella Lajos régész, földrajz és történelem tanár, Török Aurél egyetemi tanár, az országos Antropológiai intézet vezetője, továbbá különösen gróf Széchenyi Rezső és Almási György főnemesek személyében. A Szent Vid-i ásatásokon előkerült főbb leletek: változatos antimon-bronz tárgyak, vas, csont és üveg tárgyak, orsó karikák, fibulák, füles bronz csészék, tokos vésők, öntő minták, bronz dísztűk, gyöngyök stb. Báró Miske szinte az ásatásokkal egy időben belefogott publikációs tevékenységébe, amellyel a velemi Szent Videt országosan és európai körben is ismert és elismert régészeti lelőhelyé emelte.

Legismertebb publikációja az 1907-ben megjelent *A Velemi Szent Vid-i őstelep. A harácsolts leletek leírása.* című nagy terjedelmű szakmunkája volt. Miske Kálmán nem csak a Szent Vid-hegyen végzett kutatásokat, hanem a megyében több helyen, sőt az országban és a határon túl is. Ismertek munkái Kecömben, Szentlőrincen, Nemescsón, Egyházashollóson, Lovasberényben és Kápolnásnyéken is. Almási Györggyel Temes megyében és az Al-Dunán is végzett ásatásokat. Miske Kálmán az általa feltárt helyek sorsát a szíven viselte. Újra és újra kezdeményezte a kiemelt lelőhelyek védetté nyilvánítását, így azt akarta, hogy a Szent Vid 3 kilométeres körzetében csupán mezőgazdasági tevékenységet, például legeltetést lehessen végezni. Másokkal közös küzdelme eredményeként, gróf Klebersberg Kunó vallás és

közoktatásügyi miniszter kezdeményezésére 1925-ben létrejött a törvény, amely kimondta, hogy a régészeti tárgyakat meg kell őrizni és védeni.

1896. május 16-a: igazi velemi ünnepnap. Ezen a napon ment fel Miske Kálmán a hegyre, a tejeasszony útmutatása alapján, és találta meg az első, többszáz darabos velemi bronz leletegyüttest. Innentől, némi költői túlzással, mondhatjuk, hogy 33 éven át, szinte le sem jött a hegyről...

Régészeti erőfeszítései mellett, Miskének kulcsszerepe volt az 1908-ban megnyílt Vasvármegyei Múzeum felállításában, amelyben először a régiségtár vezetőjeként, majd az egész múzeum igazgatójaként működött haláláig. 1910-ben kidolgozta a kelta kor, majd 1916-ban a kárpátmedencei bronzkor kronológiáját is. Élete alkonyán belefogott az újkőkor időrendjének meghatározásába is. Könyvtárából tudományos szakkönyvtárat akart létrehozni, és bár ez nem sikerült neki, saját gyűjteménye 3000 kötetes szakmai könyvtárrá bővült. Ösztönözte, hogy az emberiség korai történetét és kultúrtörténetét az iskolákban is tanítsák, mint írta, *az ízlést nemesítené, a látókört bővítené, és általános műveltségünk színvonalát emelné...* Ehhez iskolai tankönyvet is akart készíteni, amelyben azonban betegsége, pénzhiánya és számtalan kötelezettsége megakadályozták.

Késői utóda, Ilon Gábor régész 2016-ban viszont megjelentette a diákságnak szóló *Kőszeghegyalja régészeti örökségének olvasókönyvét*. Kezdeményezője volt, hogy az egyetemeken oktassák az őstörténetet és őstörténeti tanszéket állítsanak fel. Az első ilyen tanszék professzora végül tanítványa és követője, Tompa Ferenc lett. Az ásatásokon és egyetemi törekvéseiben is méltó utódai lettek Dr. Bándi Gábor és Dr. Fekete Mária régészek, valamint az ő munkatársaik, akik a 20. század második felében évtizedekig bővítették és kutatták a Szent Vid leletanyagát, és újabb és újabb módszerekkel dolgozták fel a kutatási eredményeket. E későbbi ásatások is fényt vetnek Miske Kálmán különleges érzékére, azaz, hogy újra és újra olyan helyeken nyitotta meg kutató árkait, ahol egészen egyedülálló leletegyüttesekre bukkant, például 1929-ban is a velemi arany diadém felfedezése alkalmából.

1930 és 1932 között sor került a Kőszegi Városi Múzeum megszervezésére, Hóman Bálint a Nemzeti Múzeum akkori igazgatója közreműködésével. Báró Miske számtalan nemzetközi konferencián és a vándorgyűléseken való részvételével Ausztriában, Németországban, Olaszországban és még Amerikában is ismertté és megbecsültté tette a Velem Szent Vid-i régészeti lelőhelyet, annak kincseit és a térség jelentőségét Közép-Európa kultúrtörténetében. 33 éven át, 1896-1929 között szinte minden évben hosszú heteket, hónapokat töltött Velemben, a Szent Vid-i ásatásokon. Pável Ágoston 1943. március 15-i halála után így méltatta őt: „Mint ember is ritkította párját. Utolérhetetlen kedvesség, előzékenység és jóság jellemezte. Soha egyetlen egy szalmaszálat sem tett senki útjába. Jó volt, mert nem tudott más lenni. Jó volt, úgy járt közöttünk, mint egy ittfelejtett apostol.”

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körmegyei irodák)

Javaslat: Díszpolgári cím

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.2. Törőcsik Mari

Törőcsik Mari a magyar kulturális élet legtöbbet díjazott művésze volt. Még felsorolni is sok: a Nemzet Színésze és a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, háromszoros Kossuth-, kétszeres Jászai Mari- és Balázs Béla-díjas színművésznő, „érdemes” és „kiváló” művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja.

1935. november 23-án született a Heves megyei Pélyen Törőcsik Marián néven. Állítólag úgy kapta ezt a különleges keresztnévet, hogy a jegyző a bediktált Mariann nevet elírta. Egy katolikus család öt gyermeke közül másodikként született. Szülei pedagógusok voltak, apja volt a község iskolaigazgatója, aki megjárta a szovjet hadifogságot is.

Nagyapja mozi üzemeltetett Pélyen, ahol sok filmet nézett, és innen jött az ötlet, hogy híres színésznő szeretne lenni.

Tizenöt éves koráig Pélyen nevelkedett, majd Egerbe és Budapestre járt gimnáziumba. Országos gépíróbajnoki címet nyert, majd jelesre érettségizett.

1954-1958 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola növendéke volt, tanulmányait operett szakon kezdte. Ekkor már a Törőcsik Mariann nevet használta, de Fábri Zoltán, a Körhinta rendezőjének kérésére Mari lett, hogy a nézők könnyebben megjegyezzék a nevét.

1956-ban, még főiskolai hallgatóként szerepelt először filmvászonon a nagysikerű Körhinta című filmben. Soós Imrével kicsit egymásba is szerettek elmondása szerint.

A főiskola elvégzése után egyből szerződött a Nemzeti Színház, ahol 20 évadon keresztül játszott. Színházi kiugrására 1968-ig kellett várni, ekkor mutatta be a Katona József Színház (ami akkor a Nemzeti kamaraszínháza volt) a Varsói melódia című darabot. A kétszemélyes játékban a játszótársa Sztankay István volt. Mind a közönség, mind a szakma elismerte itt nyújtott színészi teljesítményét.

Ezután játszott Győrben, a Mafilm színtársulatában, Szolnokon, a Művész Színházban, a Thália Színházban, és többször vendégszerepelt a Katona József Színházban is. 2002 óta újra a Nemzeti Színház tagja volt.

1976-ban a Déryné, hol van? című film főszerepéért elnyerte a legjobb színésznőnek járó díjat a Cannes-i filmfesztiválon. A film érdekessége, hogy a főszereplőjén túl a rendezője, Maár Gyula, és az írója, Pilinszky János is szorosan kötődik Velemhez.

Első házassága adminisztratív funkciójú volt, mindössze három hétig tartott. Második férje Bodrogi Gyula volt 1956-1964 között. Harmadik férje Maár Gyula volt, ez a házasság 1972-től a rendező 2013-as haláláig tartott. Közös lányuk, Teréz 1973-ban született meg, emellett örökbe fogadtak egy vietnámi kisfiút, Sont.

Törőcsik Marit méltán nevezhetjük Velem leghíresebb lakosának. 1973-ban járt először a faluban, majd ideköltözött Maár Gyulával a Rákóczi utca 48-ba, ahol évtizedekig éltek. Törőcsik Marit, a Nemzet Színészt Velem 2018-ban a település díszpolgárává fogadta.

2008-ban felgyógyult egy szívmegeállásból és kómából, és ezután 2020-ig még játszott filmen és színpadon egyaránt. 2021. április 16-a hajnalán Szombathelyen hunyt el. Lényét és munkásságát filmvetítéssel, beszélgetésekkel és találkozókka ápolja a falu.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körfjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.3. Maár Gyula

Maár Gyula Budapesten született 1934. augusztus 2-án, egy polgári család gyermekeként. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója volt 1952-1957 között, történelemből és irodalomból diplomázott. Tanított néhány évig, majd 1960 és 1961 között a Medicina Könyvkiadó lektora, 1961-től 1963-ig pedig a Magvető Könyvkiadó szerkesztője volt. 1963-ban jelentkezett a Színház- és Filmművészeti Főiskolára, 1968-ban végzett rendezőként, ezután a Mafilm rendezője lett. Első jelentősebb alkotása a Balázs Béla Stúdióban készült 1971-ben Prés címmel. Első játékfilmjét 1973-ban rendezte Végül címmel – a film a mannheimi filmfesztivál fődíját nyerte el, 1974-ben pedig a touloni filmfesztiválon a legjobb rendező díját kapta meg. Minden filmjét finom, mély intelligencia, ironikus humor és az élet mulandóságát érző szomorúság szőtte át. A Teketória, az Első kétszáz évem, a Déryné, hol van? (ez utóbbiban nyújtott alakításáért Törőcsik Marit Cannes-ban a legjobb színésznő díjjal jutalmazták) mind olyan alkotások, amik hangnemükben, ízlésükben elütnek annak a kornak sikervonulatától és elviségétől, amiben készültek. Készített tévéfilmet Giordano Bruno A gyertyás című egyetlen színpadi művéből, a rendszerváltásról szóló Hoppá c. társadalmi filmszatírája feltétlenül a legjobbak közül való a volt kommunista régióban – leleplező mondanivalója ma sokkal nyilvánvalóbb, mint amikor a film készült.

Színházi munkái szerzőként: Bűn és bűnhődés (1969) Vizontlátásra, drága (1972).

Rendezőként: Pilinszky János: Síremlék (1978) Szép Ernő: Patika (1979) Hamilton: Gázláng (1983) Remenyik Zsigmond: "Vén Európa" Hotel (1984) Popplewell: A hölgy fecseg és nyomoz (1985) Erkel Ferenc: Hunyadi László (1989).

Filmjei rendezőként: Déryné, hol van? Entanglement, Végül, Hoppá, Töredék, Prés, A lőcsei fehér asszony, Felhőjáték, Első kétszáz évem, Malom a pokolban, Balkán! Balkán! Ennyiből ennyi, Vizontlátásra, drága, Én és a kisöcsém, Chira Chiralina, Síremlék – Pilinszky János, Macbeth, Mese habbal, Harminckét nevem volt, Szép história, Az ördög talizmánja, Nápolyi mulatságok.

Díjai: Mannheimi fesztivál fődíja (1974) Végül

A filmkritikusok díja (1975)

Touloni fesztivál: legjobb rendezés díja (1975)

Újdelhi fesztivál zsűri-különdíja (1984)

Balázs Béla-díj (1984)

A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1994)

A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2009)

Kossuth-díj (2010)

Törőcsik Marival közös Velembe érkezésüket érdemes pontosan felidézni: "Ide figyelj, itt van Bozsok", magyarázta-mutatta Maár Gyula Törőcsik Marinak a térképen, "és itt kell bemenni Velembe". Bejöttek, és itt maradtak. 1973-at írtak ekkor. A harminckilenc éves filmrendező és élete párja, korunk legnagyobb magyar színésznője rögvest eldöntötte: Velemben szeretnének élni.

Maár Gyula 2013. december 20-án hunyt el (79 évesen) Budapesten.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.4. Pilinszky János

A huszadik század egyik legjelentősebb magyar költője. A Nyugat irodalmi folyóirat negyedik, úgynevezett „újholdas” nemzedékének tagja. Olyan világirodalmi súlyú és európai hírű

művekről ismert, mint az Apokrif, Harbach 1944, Ravensbrücki passió, vagy rövid epigrammáiról, mint a Négysoros, Mire megjössz vagy Harmadnapon.

A líra mellett az epika és a dráma műnemében is alkotott. Esszéi és esszészerű prózakölteményei (Meditáció, Bársonycsomó) versesköteteiben jelentek meg. Drámái az 1974-es „Végkifejlet” című kötetében szerepelnek először. Korai meséi, különösen az Aranymadár és a Nap születése, mintha megelőlegeznék életének Alpokaljai sorseseeményeit.

Itt töltött két évének élménye ma is élénken él a velemi emlékezetében.

Világjáró életének utolsó két évét töltötte Velemben, 1978 és 1981 között. Eleinte Törőcsik Marinál lakott, majd annyira megtetszett neki a környék, hogy végleg ideköltözött. Ezután már csak életének utolsó pár hetére, és azért költözött el, mert a fiatal francia felesége, Ingrid Párizsból származott, és hiányzott neki a nagyvárosi élet. Koczor István, a velemi házigazda család tagja elmondása alapján, Pilinszky párja sokszor eltévedt az erdőben, volt, hogy határőrök vitték haza. Pilinszkyt lenyűgözte a vidék, egyetlen gondja az volt, hogy az erkély előtt állt a villanyoszlop. Pilinszky sokszor hallgatott komolyzenét, általában Kocsis Zoltán zongorajátékait. Kocsis Zoltán és Maár Gyula is gyakran látogatta őt. Sok fiatal egyetemista és a szombathelyi Életünk folyóirat munkatársai látogatták Pilinszky Jánost Velemben. Törőcsik Mari fogadott fiának, Sonnak Pilinszky János volt a tolmácsa, hiszen Törőcsik Mari vietnámi fia nem tudott magyarul. Törőcsik Mari leányának, Teréznek keresztapja, a leányka 5-6 éves koráig órákat sétáltak és beszélgettek. Pilinszky János hét nyelven beszélt! A Rákosi korszakban sokszor megkínózták, mert más nézeteket vallott. Velemi élete alatt sokat dolgozott, általában éjszaka volt aktív. Bevallása szerint munkájának intenzitása nagyságrendileg nőtt ebben a külső nyugalomban. Maár Gyulának többször segített a forgatókönyvekben. Spanyol filmben is játszott, ezért egy spanyol színésznő is járt a faluban, hogy meglátogathassa Pilinszkyt. Nagyon szerény ember volt, nem sok helyre járt, általában csak a helyi étterembe. Pilinszkyt akkoriban megfigyelés alatt tartották az állam emberei, a vendéglátó családnál is többször kutakodtak utána. Ha fekete Volga bukkant fel, a háziak tudták, senkinek nincs itthon. 1981-ben halt meg, alig egy hónappal a falu elhagyása után, Székesfehérváron az unokahúgánál. 2021-ben Pilinszky emléktáblát avattak a velemi vendéglátó házon, Fejér megye pedig domborművel tiszteleg a 100 éve született, és 40 éve meghalt költő munkássága és individualitása előtt. Varázslatos meséje, A Nap születése szinte Velem évezredes sorsának és jövőjének kulcsát is az olvasó kezébe és szívébe helyezi.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.5. Dr. Bándi Gábor régész

Bándi Gábor régész, muzeológus volt. 1939. augusztus 17-én született Budapesten, egy értelmiségi családban. Kostya néven született, szülei Kostya Sándor és Balázs Gabriella voltak. Hat éves korában váltak el szülei, ekkor költözött Budapestről Kalocsára a nagyszüleihez. 1945-1957 között Kalocsán nőtt fel, itt végezte iskoláit. 1957-ben a kalocsai I. István Gimnáziumban érettségizett.

Budapesten az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán Banner János, Bóna István és Kalicz Nándor tanítványaként ősrégészetet és történelmet tanult, 1962-ben történelem szakos tanári-régész oklevelet szerzett. Szakdolgozatát „A nyergesújfalu téglagyári korabronzkori telep és a tokodi csoport néhány kérdése” címmel írta. Ugyanitt doktorált ősrégészetből 1963-ban.

Tudományos tevékenysége két jelentős időszakra, és korai halála miatt egy rövidebb, harmadik szakaszra osztható.

Munkássága első szakasza Pécshez kapcsolódik. Az egyetemi diplomája megszerzése után, 1962 nyarától egészen 1973-ig volt a pécsi Janus Pannonius Múzeum munkatársa. Az első időszakban régész-muzeológusként, majd később a Régészeti Osztály vezetőjeként, és a múzeum tudományos titkáráként dolgozott.

Tudományos pályafutása kezdetén Pécsen és a Dunántúlon jelentős eredményeket ért el a kora és a középső bronzkor kutatásában.

Felesége Villányi Éva. Egy fia született, Bándi Zsolt 1965. október 20-án Pécsen.

Munkásságának második szakasza Vas megyéhez kötődik. 1973. február 1-től 1985-ig a Vas megyei Múzeumok Igazgatóságának igazgatója és a Régészeti Osztály vezetője. Ebben az időszakban az aeneolitikum és a kora bronzkor kérdéseivel foglalkozott elsősorban, de tovább kutatta a középső bronzkor időszakát is.

1980-ban megindította Vas megyében a magyar régészeti légifotózást, majd egy évvel később a régészeti topográfia előkészítését. Muzeológusként több új múzeumi kiállítóhelyet alapított meg a megyében, például 1977-ben a cáki népi műemlékeket, majd 1979-ben a kőszegi Patikamúzeumot.

Tervátásokat kezdeményezett a megyében több helyen, többek között Velemben is. Figyelemre méltó tudományos szervező tevékenységet folytatott országos és nemzetközi szempontból is, ennek következménye lett a velemi magyar-francia kutatás. Az 1989-1991-es évek között végzett magyar-francia ásatás során a kelta kori sánc átvágásakor az oly régóta

keresett temetkezés nyomait fedezték fel a Miske Kálmán által korábban már kutatott területen.

Elindította és megszervezte a nemzetközivé bővülő Velemi beszélgetések című tudományos konferencia-sorozatot, és az ott elhangzó előadásokat megjelentette.

Fontosnak tartotta a muzeológia eredményeinek népszerűsítését, ezért kinevezésekor azonnal megszervezte a Nevelési és Propaganda Osztályt. Ennek következményeként létrehozta Magyarország első Régészeti Parkját a velemi Szent Vid-hegyen, amelyből azonban csupán néhány épületrekonstrukció készült el.

Megteremtette a helyi és nemzetközi képzőművészeti kiállítások feltételeit, ezek katalógusait két nyelven kiadatta. Igazgatósága idején, 1974-ben Szombathelyen rendezték meg a III. Fal- és Tértextil Biennálét, majd 1975-ben elindult a Velemi Textilművészeti Alkotóműhely. Innen egyenes út vezetett oda, hogy 1985-ben megnyitotta a Szombathelyi Képtárat.

Több könyve, tanulmánya jelent meg. Szerkesztette a „Savaria, a Vas megyei Múzeumok értesítője” című periodikát, amely igazgatósága alatt rendszeresen megjelent. Kovács Tiborral közösen szerkesztette 1980-1984 között a Múzeumi Közleményeket, a Minisztérium Múzeumi Osztályának periodikáját, amely a múzeumpedagógia első számú fórumává vált. Ebben a kiadványban írta 1984-ben azt a tanulmányt „A magyar múzeumi hálózat fenntartási és irányítási problémái” címmel, amelynek szerepe lehetett a Vas megyéből történt menesztésének ügyében. 1985. szeptember 30-i méltánytalan eltávolítása valószínűleg nem kis szerepet játszott tragikusan korai halálában.

Munkássága harmadik szakaszát a Minisztériumban töltötte. 1985 októberétől a Művelődésügyi Minisztérium Központi Múzeumi igazgatóságának igazgatóhelyettese lett, majd 1988-ban három hónapra, haláláig a Múzeumi Osztály vezetője lett. A múzeumi számítástechnika egyik első támogatója volt.

Még életében Kuzsinszky Bálint-emlékéremmel (1980) és Móra Ferenc-emlékéremmel (1983) tüntették ki. 1988. július 26-án halt meg. 1999. március 15-én Vas Megyéért emlékérmel kapott posztumusz, melyet özvegye vett át.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.6. Dr. Fekete Mária régész

Fekete Mária 1950-ben született régész, a pécsi egyetem nyugalmazott egyetemi docense. Oktatási és kutatási területei az őskori régészet, a késő bronzkori, korai vaskori fémművesség, kereskedelem, művészet-, művelődés- és vallástörténet.

1968-ban érettségizett Budapesten a Martos Flóra Gimnáziumban. 1974-ben szerezte meg MA diplomáját az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán régészetből. 2007-ben megszerezte a PhD címet summa cum laude.

1974 és 1992 között Szombathelyen dolgozott, a Savaria Múzeum régész-muzeológus munkatársa volt. 1983 és 2015 között dolgozott egyetemi tanárként főként Pécsen, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Történettudományi Intézet, Ókortörténeti Tanszék tanszékvezetőjeként vonult nyugdíjba. 1976 óta rendszeresen vesz részt konferenciákon, illetve szervez hazai és nemzetközi szakmai konferenciákat.

Velemhez több szalon is kötődik munkássága. 1982-ben miniszteri dicséretet kapott a Savaria Múzeum új állandó kiállításának velemi termének rendezéséért. 2009-től tanácsadóként vett részt a szombathelyi Savaria Múzeum Régészeti Tárában frissen megalakult Velem-Szentvid munkacsoport tevékenységében.

Fekete Mária régészként sok Vas megyei helyszínen vett részt ásatásokon. Azonban a leghosszabb ideig, 14 évig a Velem-Szentvid területen dolgozott. Így ír erről a munkáról a Savaria - A Vas Megyei Múzeumok értesítőjében Szentvid vára címen megjelent tanulmányában 2007-ben:

„A velemi Szentvid-hegyen 1973-1986 között, 14 ásatási idényben dolgoztam, az ásatási team vezetője Bándi Gábor volt. Az 1970-es években újraindult feltárások elsődleges célja a későbronzkori 'város', ipari-kereskedelmi centrum építéstörténetének kiderítése, illetve e város őskori történetének feltárása. Ezért elsősorban a teraszosan kiképzett hegyoldalon létesített település keleti oldalán dolgoztunk, több helyen. 1979-ben a fellegrát kísérő terasz(ko)n is, — gondosan megválasztott helyen, hogy lehetőleg a középkori várba ne ássunk bele - nyitottunk szelvényeket. És amikor azt tapasztaltuk, hogy itt középkor is van, illetve újdonságként római nyomok is, a következő évben kísérletet tettünk a Szent Vid kápolna előtti területen, hogy a középkort megelőző időből keltezhető, értelmezhető építéstörténeti adatokat keressünk.”

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslat: Díszpolgári cím

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.7. Dr. Habsburg Ottó

Velem első díszpolgára. A XX. század egyik legnagyobb hatású európai politikusa, a Pán-európai mozgalom vezetője, kétségtelenül nagy hatással volt az 1989-90 évi közép-európai politikai folyamatok megszervezésére. Életét és munkásságát figyelemmel követték Vasvármegye erős legitimista politikai képviselői, valamint a II világháborút követő keresztény-demokrácia Vatikánhoz kötődő körei. Szükséges a tevékenységének és sorskapcsolatainak összefüggésekben teljes, további beható feltárása.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.8. Dr. Seregély István

Évtizedekig Velem és Kőszegszerdahely, valamint Kőszeg plébánosa, a térségben évtizedekre meghatározó nagy hatású egyházi személyiség. Tevékenységéhez számos helyi emlék és történet fűződik. Munkásságát egri érseki feladatai koronázták meg. Velem díszpolgára. A velemiek úgy is emlékeznek rá, aki a velemi búcsú vas- és viaszbabu gyógyító praktikájának népszokását a hetvenes években indexre tette, ősi pogány szokásnak minősítette, és gyakorlását megtiltotta. További emlék róla, amikor a hetvenes években sötétedés után, az egyetlen sekrestyés társaságában nem egyszer fogadott nyugat-német és kelet-német párokat és tanúkat, hogy ott titokban őket összeadja, és együttes életüket, hazautazásukat, vagy a kommunista rendszer alóli menekülésüket ezzel lehetővé tegye.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

3.9. Pajtás Ernő, a Koronaőrség utolsó parancsnoka

Bankói Pajtás Ernő (Miskolc, 1896. október 25. – Grabenstätt, 1950. december 5.) a Koronaőrség utolsó parancsnoka, a magyar szent korona megmentője volt.

A kismartoni császári és királyi katonai főreáliskola elvégzése után 1914–1915 között a bécsújhelyi császári és királyi katonai akadémián tanult. 1915. augusztus 18-án hadnagy lett a császári és királyi 34. gyalogezrednél. Részt vett az első világháborúban, majd a honvédség csapattisztje volt Egerben. 1917-ben főhadnagy lett. 1919-ben a Magyar Vörös Hadseregben teljesített szolgálatot. 1919–1921 között a Nemzeti Hadsereg, illetve a Magyar Honvédség kötelékébe kerülve az Abaúj-Torna vármegyei katonai parancsnokságnál volt. 1921–1924 között a miskolci 7. vegyes dandár parancsnokságán beosztott tiszt volt. 1924-ben a 14. honvéd gyalogezred parancsnoka volt. 1924–1925 között Egerben elvégezte az ún. Szabályismertető Tanfolyamot. 1925-ben százados lett. 1925. augusztus 1-én Budapesten a 2. honvéd gyalogezred parancsnoka lett. 1928–1935 között a 2. kiképző zászlóalj 1. század parancsnoka volt Kiskunhalason. 1934–1935 között a törzstiszti tanfolyam hallgatója volt. 1935–1937 között a 3. kiképző zászlóalj parancsnoka volt Esztergomban. 1945 után külföldön élt.

1937. augusztus 1-én lett a Honvéd Koronaőrseg tisztje (1939-től alezredesi, 1942-től ezredesi rangban), 1943–1945 között parancsnoka volt – Batizfalvy Máriássy László után. 1944-ben a Szent Korona a Szent Jobbal együtt Veszprémbe, 1945-ben Kőszegre került. Salzburg közelében lévő Mattsee községben 1945. április 26-án elásatta. Hadifogságba esett; 1945 nyarán megfelelő biztosítékok mellett fedte fel a korona hollétét.

1945. március végén, Kőszegen Pajtás Ernő kezdeményezésére a háborús vészhelyzet miatt a Szent Koronát elszállították az országból. Pajtás hét koronaőrrel együtt teherautóval átlépte a magyar-német határt, ami esküjük megszegését jelentette volna, miszerint a koronázási ékszereket nem szabadott volna a határon túlra engedni, de a vészhelyzet miatt mégis elvitték. Szó szerinti esküjének megszegése árán teljesíthette esküjét. Mattsee-ben Pajtás a helyiapát-plébánosra bízta az ékszereket, de a plébános nem merte mindegyit magánál tartani, ezért csak a palást és a Szent Jobb került hozzá. Végül a koronát egy kettévágott olajshordóban rejtették el.

1993 szeptemberében hamvait Magyarországra hozták, és a sitkei Római Katolikus templomban búcsúztatták. Végző nyughelye, a Farkasréti temetőben található (9/1-1-11/12.). Sírját magyar színű szalag díszíti; jelentős szerepe volt a magyar nemzet történelmében. Posztumusz vezérőrnagy lett.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4. Velemi gyöngyszemek – művészetek és művészi kézművesség

4.1 Velemi fafaragás

A velemi fafaragás évszázadokra nyúlik vissza. Él a hagyomány például a Török családban, hogy elődeik Jurisics Miklós faragóemberei voltak. Kern István magángyűjteményében velemi faragott szék is található.

Évtizedekig Velem Vas megyei fafaragó népművészeinek találkozó helye volt, ennek nyomát örök mementóként az alkotóház udvarának faragott házai és díszai mutatják. Ma Bálint József, Bársony Miklós és Koczor István nyomán mozdul meg a fa – és kel második, emberkéz alkotta életére.

Koczor István 72 éves, 44 évig volt hivatásos erdész, 7 éve jut több ideje munkára. 26 évet dolgozott a kőszegi-hegységben. Később a Bozsoktól Szombathelyig elhelyezkedő területre helyezték. Már édesapja és nagypja is tevékenykedett erdészként. Édesanyja révén tősgyökeres velemi, édesapja kőszegi. Édesapja bognármester volt, külföldi vadászoknak tolmácsolt, ezek a vadászok mindig hoztak ajándékokat, ezért ők is akartak adni valamit cserébe. Így került a fafaragás Koczor István életébe. Különböző trófea-tartókat faragott a vadászoknak. Ezt a mesterséget apjától sajátította el, de emellett az asztalos szakmát is elvégezte. Egyedüli fafaragó volt a faluban, így sok megrendelése volt. Tüdőembóliája alatt faragott igazán sokat. Nővérének szomszédja Törőcsik Mari színésznő volt, aki jó barátságot ápolt Pilinszky Jánossal, így amikor Pilinszky János Velembe költözött, gyorsan Koczor Istvánék házána a felső emeletére került. Pilinszky 1981-ig élt ott, szinte szimbiózisban a családdal.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körmjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.2. Velemi kovácművesség

Kőszeghagyalja kovácművessége évezredekre nyúlik vissza. Talán, az sem véletlen, hogy a Szombathelyi Múzeumba éppen innen, nevezetesen a szomszédos Cákrról került be az egykori boronafal-kovácműhely és teljes felszerelése. A velemi fémmíves hagyományok méltó felújítása volt a Stirling-villa udvarában felépített faszerkezetű, paticsolt kovácműhely

megépítése és évtizedes használata. Remélhetően, az alkotóházak felújításával immár újra élet, és talán nemcsak vendégélet költözhet a velemi kovácsműhelybe. Javasolt Kern István úr közreműködését kérni az egykori kovácsolt remek és használati tárgyak összegyűjtésében.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.3. Velemi kosárfonás

Kőszeghegyalja-szerte ismert volt a velemi kosárfonás hagyománya. Ma Horváth Miklós és családja gyakorolja még elsősorban ezt a mesterséget. Évente tíz-tizenkét kosarat elkészítenek a velemi patakparti fűztelepekről szedett vesszőkkel. Hagyományosan, a legfinomabb, fehérre főzött és kérgezett vesszőkkel, kisebb ékszeres és házi tároló kosárcákat készítettek. A nagyobbak gyümölcs és tojás begyűjtésére voltak használatosak. A legnagyobbakat szénabehordásra, annak az állatok elé terítésére használták. Jelentős volt még a vásározó hátikosár, amelyet megfelelő szíjazással, és a könnyebb hordozást megsegítő formaképzéssel készítettek. Ezekben a kosarakban hordták a velemi asszonyok a Velemben megtermett gyümölcsöket, tojást, és az itt készített kézimunkákat.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.4. Maár Gyula festményei

Maár Gyula filmrendező festményei különleges kultúrtörténeti kincsek. Szinte egyáltalán nem ismertek. Élénk szín- és formaviláguk bepillantást enged a rendező filmre-készülésének különleges mozdulatairól, mert tudható, hogy elsősorban a filmrendezésekre való felkészülésének részeként, a megismerési- megértési folyamat többrétegű megtámasztására nyúlt az ecsethez. A képek tulajdonjoga remélhetően a családé. Kiállításuk gazdagíthatja a velemi kulturális életről alkotott képet, csak úgy mint Maár Gyula lényének megismerését.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.5. Pilinszky János Velemhez kötődő művei

Pilinszky János nem volt a túl sok betű megszállottja. Vallotta, hogy egy tíz soros vers is lehet túl hosszú, hogyha a benne feszülő, lüktető, lélegző tartalom csak nyolc sort kívánt volna... és éppígy egy hétszáz oldalas fejlődésregény is lehet túl rövid, ha annak 850 oldalának kellett volna lennie, hogy megfelelően kibonthassa, ki-fejthesse (ent-wicklung, kipólyálhassa, ki-fejlődni segítse) a hőseit és azok sorsát. A sokról és kevésről a formában rejlő lény-eget ismerve tudósíthatunk csak. Pilinszky János Velemhez kötődő munkáiról, akár levelezéséről, ennek az időszaknak a költői-gondolati vívódásairól nem készült még bemutató irodalmi tanulmány. Remélhetően a 2020 évi emléktábla avatás lendületével, a következő években elmélyülő Vas megyei irodalomtörténeti munka is készülhet a költő velemi életéről és alkotásairól.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.6. Bálint József fafaragó szobrai Velemben

Bálint József fafaragásai a velemi utca jellegzetességévé, a falu ékességévé váltak. Szent Vid pálmaágas alakja, Szent István királyunk méltóságos szobra, vagy a buszváró mellett álló velemi asszony, és mind a többiek kedves és művészin regélő lakói lettek Velemnek, amelyeket a faluba visszatérő vendégek már-már ismerősként köszöntenek. Bálint Józsefnek köszönhetően mindig van Valaki a velemi utcán, mindig van, aki a vendéget köszöntse. Általuk, maga Velem szólítja meg szótlánul a betérőket.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.7. Ternyák Ágota iparművészete

Édesanyjától tanulta a tojásírást. Akkoriban, ha valaki 20 tojást hozott hozzájuk, tízet megírt, tíz tojás volt pedig az ára a munkájának. A tojást a nagyhéten írták, de a húsvét utáni vasárnapra, kishúsvétra is került belőlük. Akkorra is készített, és a húsvéti tojáshoz kötődő

szokásokat, a tojásdobálást és a pénzhajítást még akkor is gyakorolták. A szépséges tojásokat a velemi lányok adták a locsolóknak.

Egyszínű piros tojásokat festettek, amelyek a keresztről Krisztus Földre csorduló véréből kapták színüket. Kivételt csak a ritka, sáfrányozott fehér tojás volt. A sáfrány jellegzetes színt adott, és jobban csúszott rajta az írás. Ezek a tojások máig megőrizték színüket.

Ternyák Ágota édesanyjától háromszáz körüli különböző festést tanult meg. A néprajzi múzeum jó harminc éve egyféle mintát öt színben is megkért tőle. Különlegesen kedvelt velemi minták voltak a nyolc, tizenhat és huszonnégy dobköteles minták, a boronás, a gereblyés a szekfűs és a Krisztus-koporsós mintázatok.

Népművészetét képzéssel is alátámasztotta, népi játszóház- és kismesterség oktatói végzettsége van 2003-tól. Munkáját óvónői feladatai mellett végzi. A tojásírás mellett, csuhébabákat és számos más apró remeket készít. Remélhetően, velemi gyermekek újabb és újabb sora léphet be segítségével az autentikus velemi formavilágba, amelyet ennek a tájnak, a velemi életvilágnak az erői sugalmaztak egykor a régieknek.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

4.8. Kiss Katalin kerámiaművészete

Kiss Katalin gyermekkorában sokat járt Velemben. Egykor a családjához tartozott a Somogyi-villa, sokat meséltek neki azokról az időkről. Egykori játszótársai hátsóudvara arra az udvarra nézett, amelyen most háza áll. Matematika-rajz tanársága után, a terapeuta művész 1990 óta működtette kerámia-műhelyét Budapesten. Munkáit galériák sora állította ki és vásárolta meg, de az IKEA is igényt tartott művészetére. 2019-ben hozta létre művészeti-terápiai stúdióját Velemben, ahol csoportokat fogad. Stílusa egyedi, felismerhető, szívesen építi munkáiba a velemi növényi élet változatos forma- és erővilágát. Golden Bird, Aranymadár névválasztása titokzatosan cseng össze Pilinszky János Aranymadár meseformában megírt legendájával. Rá különösen igaz Ancsel Éva megfigyelése: a művészet az emberiség legtürelemesebb tanítója. Ő maga is türelemmel készül minden egyes terápiai találkozásra.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5. Velemi gyöngyszemek – épített értékeink (szakrális, lakó- és gazdasági épületek, régészet, szobrok)

5.1. Szent Vid kápolna

A Szent Vid évezredek át erődítésként és kultikus helyként szolgált. A 9. század hajnalán már keresztény kápolna állt az Utinesbercen. Omladékaiból búzakalász-, vagy fenyőág mintás mészkőfaragvány töredék is előkerült. Névadója a 4. század eleji Itáliai vértanú, a fiatal Szent Vid, akinek mártíromsága forró olajjal telt üsthöz kötődik. Emiatt a rézművesek és a harangöntők is védőszentjüként tisztelik. A mai kápolna főoltárának képe és a baloldali mellékoltár szobra ábrázolja őt. Neve összecseng a nyugati-szlávok Svantevit nevű fény istenének nevével, és az északi mitológia hallgatag Vidár istenével. A Szent Vid templom mai tornya talán 13. századi építésű. Az akkori kápolnát a Kőszegi Nagy Henrik által behívott itáliai ferences testvérek szolgálták. 1713-ban egy Hilerián nevű szerzetes épített itt remetelakot, és gondozta a kápolnát. A 18. századtól a környékbeliek legjelentősebb búcsújáró helye lett. Mai alakját az 1859-es átépítésnél alakították ki, amelyhez felhasználták a 15-16. században még álló Szent Vid vár falának köveit. A névadó Szent Vid-szobor mellett látható még benne Szent Rókus és Szent Vendel szobra is. A templom legrégebbi képe 1700-ból való, a lékai hívek adománya, s Mária mennybemenetelét ábrázolja. Copf stílusú szószéke a 18. század végén készült. A június 15-i Szent Vid búcsú mellett a kolerában szenvedő Perenye falu 1849 évi fogadalma szerint, a perenyeiek minden év szeptember végén, Szent Mihály időszakában járnak búcsút évről évre a Szent Vidre.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.2 Szent Vid várának maradványai

Szentvid vára történetét és szinte évszázadonként változó kiépítettségét Dr. Fekete Mária Szentvid vára című munkája (Savaria – a Vas megyei múzeumok értesítője, 2007) tartalmazza a legerősebben. Földsáncok sora, a plató alatti terasz szélén egykor húzódó várfalak, a mai templom előtti téren található várfal, őrtorony-alap és 9. századi kápolnafalak bemutatása mindi mind e regényes sorsú határvédő várunk életének egy-egy fejezete. Külön kitér arra, miként volt a vár a magyar királyság nyugati határát védő várláncolat, az Őrség vidékének kiemelkedő pontja. Tőle mintegy 4 km-rel délre található a rohonci óvár, négy km-rel északabbra pedig az egykori kőszegi felsővár (ma Ó-ház), újabb 4-4 km-re újabb várak sora

következett, és ezek a várak jelenidejű, azonnali kapcsolatban álltak egymással. Életük minden pillanatában készen álltak, az ország biztonsága érdekében, életüket adni.

Ez a vár őrizte törökidő idején a vasvári káptalan Vas vármegyei levéltárának legértékesebb dokumentumait. Ezt a várat birtokolta Jurisich Miklós, Hunyadi Mátyás és a Kőszeg várost alapító, Kőszegi Nagy Henrik is.

Köveiből ma kevés látszik, hiszen ami megmaradt, az szinte mind beépült a legújabb, 1859-ben felszentelt Szent Vid templomba.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.3 Épített teraszok a Szent Vid oldalában

Az egész Kárpát-medencében különlegesnek számít a Szent Vid hegy oldalába vájt lakóteraszok sora. Ezek legkésőbb a késő-bronzkorra egy teljesen kiépült többszintű város létrejöttét tették lehetővé, amely fénykorában talán 1,500-2,000 ember lakhelyéül is szolgálhatott. Ezeknek a teraszoknak a feltárása kezdődött meg 1896-ban Miske Kálmán által, és ezeken a teraszokon találták a velemi bronz- és aranykincs eddigi legnagyobb részét. Azt már kevesebben tudják, hogy ezek az ásatások kutatóárkos, részleges és célzott ásatások voltak. Egyes teraszokról vízszintes bányajáratok vezetnek a hegy gyomrába. A teraszok nagy része még egyáltalán nem került régészeti vizsgálat alá. A Szent-kút teraszán egy régészeti pályázat keretében őskori falut rekonstruáltak. Ez volt az első ilyen rekonstrukciós telep Magyarországon, amely azóta elenyészett. Velemben ugyanakkor felállítottak egy hasonló mintára épült rönkházat, amelynek másolati tárgyait újabb használatig a Kőszeg városi múzeum őrzi a velemiek javára.

Az újabb korban, egészen Miske Kálmán által kért régészeti lelőhelyi védettségig, nem ritkán szántó- és mezőgazdálkodás, a későbbiekben legeltetés folyt ezeken a teraszokon. Mára mindegyik teljesen beerdősült.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.4 Őskori sáncok a Szent Viden

A Szent Vidre tartva számos helyen a hegyoldalon pár tízméteres sáncot találhat az ember, és a parkoló felőli oldalon hatalmas, kiépített földsáncok várják az érkezőt. A keményebb építőanyagokhoz szokott korunk kicsit lesajnálóan gondol a földsáncokra, de csak azért mert nem tudjuk, hogy ezek belsejében nem ritkán vastag farönk-cölöpök és súlyos körakások adják a falak súlyát és állékonyságát, és az ezekre került agyagos földrétegeket, felrakás és tömörítés után vastag fafedés alatt kiégették. Ettől a kiégetéstől helyenként cserép- vagy kerámia-keményesű lett a földsánc. Nem véletlen hogy a Szent Viden látható sáncok évezredek után is tájképző elemként fennmaradtak.

Velem felől kanyargó, szinte rejtetten, több út is vezetett a hegyre. A rossz szándékkal közeledőknek többször kitérők, „holtvágányok” tették a fellegrát megközelíthetlenné. Az út kaputornyokon, kapusorosokon keresztül ért fel. A főbejárat a monumentális méretű keleti kapu lehetett, melyhez az út – mélyen bevágva – a védelem szempontjából rendkívül kedvezően, majdnem teljes kört megtéve kanyarog. A bejárat kivitelezése, építészeti megoldása jól megtervezett, de a természetes adottságokat is messzemenően figyelembe veszi, és használja. A grál-kereszténység áramlatána 9. századi várai voltak ilyen rejtett, nehezen megközelíthető várak Európa erdeinek számos pontján. Mint a kolostorok, úgy jelentettek egy-egy fénylő pontot Európa kulturális horizontján, már abban az időben is, amikor még nem lakta be az ember a szálláshelyének minden négyzetméterét – mostanra úgy, hogy Hollandiában már nem tud úgy legelni egy tehén sem, hogy ne lásson rá egy autópályára, vagy egy civilizációs objektumra...

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.5 Kohó a Nuschy-szigetnél

Kohót nemcsak a Szent Viden, hanem a falu völgyébe lezúduló patak mellett is találtak, nevezetesen Kern István. Erről a kohóról kutatók megállapították, hogy feltételezhetően Vas megye legrégebbi fellelt kohóját találták itt meg, a Nuschy-sziget térségében, az onnan felfelé induló mélyutak és vízmosások egyik elágazásához közel.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.6 Garabonciás

Pavetits Ede, a kőszegi Széchenyi István Polgári Fiúiskola tanára kiépített Cserkész tábort alapított a Szent-kút mellett. Ifjú és öregcserkészei kulcsszerepet játszottak a száz évvel ezelőtti országmentő összeesküvésben, a rongyosok 1921 évi csatáiban, amelynek az volt a célja, hogy a trianoni döntés ellenére a ma Burgenlandhoz tartozó területek mégis Magyarország fennhatósága alatt maradjanak.

Az ország területi integritását védők között kiemelkedett a kőszegi kötődésű Sigray család fia, a hűvösen tárgyilagos ivánci főúr **Sigray Antal gróf**, Nyugat-Magyarország kormánybiztosa, valamint **Lehár Antal ezredes**, a reguláris csapatok parancsnoka. Az antant az osztrák bevonulást éppen az 1526-os mohácsi csatavesztés napjára, augusztus 29-ére rendelte el. A térség magyar vezetőivel titkos kapcsolatban álló soproni egyetemisták, szombathelyi vasutasok, minden rangú és állású magyar és bosnyák önkéntesek csoportjai aznapra virradóra Ágfalván a bevonulást megakasztották. Kezdetét vette a **decemberi Soproni népszavazásig vezető hóstörténet, a rongyosok küzdelme és országmentő összekacsintása Sigrayékkal**, amely a magyar történelemben dicsőséges helyet foglal el valahol Esze Tamás talpasai és '56 pesti srácai mellett.

A kőszegiek gróf Erdődy Tamás legendás tűzoltóparancsnok vezetésével 33-an, majd még 21-en csatlakoztak a felkeléshez: köztük magyarok, németek és horvátok, színész, munkás, építész, jegyző és aljegyző, tanár és erdész! A Kőszegi Polgári Fiúiskola tanítója, és ekként az 54. számú Esterházy cserkészcsapat megszervezője, Pavetits Ede mozgósította az idősebb öregcserkészeket, míg a cserkészek fiataljai (huszonheten) a kapcsolatot tartották fenn a város és felkelői között: otthonról ruházatot, ennivalót és lőszert szállítva a frontvonalban harcolóknak.

A rongyosokat katonailag nem törték meg, csakis nemzetközi nyomásra, Bethlen István miniszterelnök diplomáciai beavatkozása nyomán, Magyarország egészének vélt konszolidációja érdekében szerelték végül le. A rongyosok mozgalmában részt vett számos országgyűlési képviselő és **Hajós Alfréd** mellett pl. a **Sopron megyei alispán** is, és egyetemi tanárok, mérnökök, alföldi földművesek és munkások széles köre az ország minden sarkából. Összeesküvés volt ez, amolyan igazi **országmentő összeesküvés**.

Október végén, ezekre a hagyományosan királyhú (legitimista) vasvármegyei erőkre támaszkodott IV. Habsburg Károly magyar király is második visszatérése idején. Végül neki, az

antant ultimátumára, újra és immár végleg el kellett hagynia Magyarországot. Lehár Antalnak emigrálnia kellett, Sigray Antalt méltatlanul bíróság elé állították! A kommunista történelem(át)írás Sigrayt elfeledtette, a rongyosok mozgalmát évtizedekig hasonlóan becsmérelte. A rongyosok és a velük összeesküvő tisztviselők hősiek kiállása nélkül, ugyanakkor, elképzelhetetlen lett volna a decemberi népszavazás, amelynek köszönhetően Sopron és a nyolc falu, köztük a Széchenyiek Nagycenkje Magyarországon maradhatott.

A Garabonciás utolsó megmaradt épülete már rom. Méltó helyreállítása a Kőszegi cserkészek, és az egész rongyos küzdelem kicsiny mégis megindító emlékhelyévé tehetné.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.7 Favágóház, avagy a velemi Stájer-ház

A kőszegi Stájer-házak országosan ismertek. A Mária Terézia idején a térségbe telepített stájer favágók teljes életet biztosító otthonaik voltak. Kevesen tudják, hogy Velemben, a Hosszúvölgy felső részén is áll egy Stájer-ház, a velemi Stájer-ház, amelyet az elmúlt évtizedekben a velemi-bozsoki erdőkből dolgozó favágók használtak melegedőként. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. megkezdte a favágóház emlékhellyé alakítását, ahol a térség nevezetes erdészeti munkatársainak szánunk majd pár kedves szót és bemutatást. Remélhetőleg idővel kedvelt és tanulságos kirándulóhellyé fejlődhet.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.8 Stirling Villa

A Stirling család nagypolgári család volt, és jelentős szerepet töltött be Magyarország monarchia-kori modernizációjában, gyárparának megerősödésében. Ők alapították a pécsi és a szombathelyi bőrgyárat, a pécsi kesztyűgyárat, és családi kapcsolatban álltak a pécsi Zsolnayakkal is. A szombathelyi ágon jelentős ügyvédek és várospolitikusok játszottak szerepet, és a harmincas években Újváry Ede szombathelyi polgármester hívására egyik első családként villát kezdtek építeni Velemben. A villában aztán haláláig a velemiek által

közkedvelt Stirling Kitty lakott, aki a Villa nyilasokhoz kerülése idején tragikus körülmények között meghalt. Kora, a mi korunk mártírja.

A Villa velemi terméskőből épült, és több eleme is megidézi a skót Felföld kapujában fekvő ősi családi fészket, a Stirling-i vár bejárati bástyáit és kapuzatát. A család, lévén akkor katolikus család volt, az angol betöréskor menekülni volt kénytelen, és német földön telepedett le, majd onnan került Magyarországra. A harmincas években jelentős legitimisták, Apponyi Alberttel, Mikes püspökkel és Sigray Antal közösen Magyarország legjobb királyhű erőihez tartoztak.

A nyilas kormány nyugatra menekülésekor itt rendezte be a főhadiszállását. Egyes feljegyzések szerint 1944. december 24-én itt tartották az utolsó országgyűlésüket, amely a villa méretét tekintve, sokkal inkább csak kormányülés lehetett.

Utána vendégházként, illetve az alkotóházak kiszolgáló létesítményeként működött. A rendszerváltás idején a szombathelyi Németh László szakkollégium hívására, itt találkoztak a rendszerváltásban is oly váratlanul, oly jelentős szerepet betöltő egyetemi szakkollégiumok képviselői. Erről az időszakról az egyik fő szervező, Szabó Gábor szociológus értő tanulmánya ír részletesen. Ez az írás, valamint Z. Tóth Csaba: Egy skót család Magyarországon, adatok a Stirling of Cadder, „Vicecomes de Stryvelyn”, Stirling, skót királyi vár és vármegye ispánjai feudális bárói háza egyik ágának történetéhez (1990) című munkája megtalálható és tanulmányozásra melegen ajánlott, a Velemi Könyvtár helytörténeti gyűjteményében. Ma az épület újra Velem közösségét és Vas megye kulturális életét szolgálja.

Velemnek a Stirling villán kívül van még két ikonikus épülete, melyek ugyancsak a két világháború között épültek, ezek önkormányzati tulajdonban vannak. A rendezési terv legutóbbi módosításánál képviselői javaslatra mindháromt védetté nyilvánították.

Fischer villa: (Kossuth u.8.)

Fischer Mihály építette az 1930-as években. A ház kétszintű, félbevágott fenyőfával van burkolva, boronafalu megoldással. Az épületnek vadászház/ erdészház jellege volt. Kádár János előszeretettel nyaralt ebben a házban, a hetvenes években építettek számára egy lapostetős épületrészt (ezért néha nevezték is Kádár-villának).

A Fischer család birtokában volt a Herendi porcelángyár. A családnak 852 kh erdő birtoka volt a környéken, innen szállították a jó minőségű hasított bükkfát szekéren Lukácsházára, onnan pedig vagonnal Herendre. A bükkfa magas hőmérsékleten ég és egyenletes égése biztosította a hőt a porcelánégetéshez a kemencékben.

Mihály, testvérével, Gizellával és még egy lánytestvérével a nyarakat itt töltötték, egyébként a fővárosban éltek. A nyilasok elkobozták a családtól az épületet 1945 után visszakapták egy

időre. Mihály 1944-ben meghalt, ő és Gizella a Szalézi templom kriptájában vannak eltemetve Szombathelyen. Fischer Gizella az egyik felszentelt szentvidi zászlónak a zászló anyja. Az épület 1990-ben került az önkormányzat tulajdonába, amit a falu bérbe adott Kalauz Baláznak szállás kiadás céljából, ekkortól viseli a "Boróka villa" elnevezést.

Manci villa: Sajnos elég kevés információ áll rendelkezésre a Manci villáról. Nagyméretű tetszetős villaépület, nevét tulajdonosáról kapta. A 30-as években épült. Manci nevű tulajdonosa "Szt. Vid panzió" néven szálláskiadással foglalkozott az épületben. A nyilasok velemi tartózkodásakor azok kuplerája is volt. A háború után államosították, az erdészet hasznosította, erdészeti üdülő és gondnoki lakás volt benne, szép nagy kertje is van. Az épület leromlott, az erdészet csere útján átadta állami tulajdonba, az önkormányzat 2010 körül igényelte és kapta tulajdonba az épületet. Azóta sajnos tovább romlott az állapota, hasznosításra vár. A Dózsa György utcában található a Cák felé tartó kerékpárút közelében.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.9 Velemi Schulter malom

A Schulter Malom a mai nevét az utolsó molnár családról, a szerdahelyi Schulter családról kapta. Velem alatt, még a velemi határban áll a Szerdahelyi patak mentén. A malom hivatalosan ma is Velemhez tartozik. Kőszegszerdahely egyik legidősebb lakosa, Fáni néni azt mondta, hogy ő például eleve a malomban született. A malom és környezete 20 éve még kedvelt közösségi helyszín volt, mára magántulajdonban van. Napjainkban nem látogatható malom környezete, valódi megoldást csak az jelenthetne, ha egy magánbefektető felkarolná, vagy még ideálisabb esetben Velem (esetleg Szerdahellyel közösen) megvásárolhatná vagy átvehetné a malmot. Azonnali intézkedések szükségesek a Velem településhez tartozó, Kőszegszerdahelyhez oly sok szállal kötődő, jelenleg magánkézben lévő patinás malomépület megmentése érdekében, hiszen az régi fényében újfent garantáltan népszerű célpontként szolgálhatna Velem, az egész Kőszeghegységre és a komplett Írottkő Natúrpark turisztikai kínálatában.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.10 Magyar Szent Korona velemi őrzőhelye

A nyilas uralom idején, 1944. december végétől, 1945. március végéig Velemben őrizték a magyar Szent Koronát. A sors különös kegyelmét mutatja, hogy Velemnek éppen történelmünk legsötétebb napjaiban volt módja vendégül látnia a magyarok legmagasztosabb, évezredes kincsét - Magyarország fennmaradásának és folyamatos megújulásának tanúját. Akkor, amikor Európa és az ország is romokban állt, és a velemiek rengeteget szenvedtek az őket megszálló nyilasok túlkapásaitól. Őrzését a koronaőrök végezték, bizonyosan a Striling villa területén, az udvaron kialakított koronaőrő helyiségekben. Erről a velemi falutörténeti könyvekben változatos, néha részletekben egymásnak ellentmondó, de a lényegben megegyező leírásokat találunk. A korona őrzéséhez szervesen kapcsolódik Pajtás ezredes, a koronaőrök utolsó parancsnoka feddhetetlen magyar katonajelleme – amely fényesen világítja be 1944/45 fordulójának sötét és fagyos kőszeghegyaljai vidékét.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.11 Gyermeküdülő

A velemi gyermeküdülőt egy gyermektelen szombathelyi kárpitos házaspár adománya alapján építette fel Szombathely városa a II. világháború előtt. A gyönyörűen kialakított terméskő palota formájára olyan, mint a mátrai szanatóriumok, nagy üveges verandával, rózsalépcsővel és a Gyöngyös-síkra tekintő csodálatos panorámával, mögötte a Péterics-hegy védett erdeivel, és termékeny gesztenye-ligeteivel, azonnal Velem igazi ékessége lett. Egyes velemi hagyományok szerint az épület eredetileg egy kéthajós bazilikának épült volna, de a vasvári káptalan, akinek a felelőssége lett volna az építkezés – vélhetően a gazdasági világválság korában – nem tudta befejezni az építkezést. Így a Vas megyei gyermekek nyári kalandjainak a katedrálisaként szolgált ez az épület: gyermeküdülőként, úttörőtáborként, majd újra gyermeküdülőként, végül a 2000-es évek hajnalán egy különleges gyermekotthonként, egy eljövendő faluközösség csírájaként.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.12 Hősök kapuja

A velemi hősök kapuja Velem ékessége, és egyben – falubéli templom híján – harangtornya is. Historizáló, falukép-alkotó stílusa emlékezetes viszonyítási pontot jelent a Velemben érkezők számára. Az országban Kőszegen, Szegeden és Velemben áll Hősök kapuja. A velemi oldalán megemlékezés olvasható Velem falu első- és második világháborús hőseiről. A hősök kapuja mellett található meg a Velem értékeit bemutató látványos tájékoztató tábla is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

50

5.13 Velemi óvoda

A velemi óvoda a falu egyik büszkesége, amelyet a kőszegi domonkos nővérek alapítottak. Az adományozó Takács Istvánné Anna (jómódú velemi család utolsó tagja) volt, miután regrutaként fegyveres balesetben 1901-ben fiát, Józsefet is elvesztette. Az adományozás 1913-ban történt, a házzal és birtokaikkal együtt. A domonkos rend átalakította az épületet, a gazdasági épületek egy részéből kápolnát és óvodát alakítottak ki. 1921-ben költöztek ide, a nővérek gazdálkodtak is, abból tartották fenn magukat. Az óvoda valószínűleg csak 1924-ben nyílt meg, ezt a szülők adományaiból tartották fenn. Cáci és szerdahelyi gyerekek is jártak ide a nyári időszakban. Az 1950-es államosításig a nővérek (kb. 4-6 fő) itt éltek a faluban, akiket a velemiek nagyon megkedveltek. A kápolnában minden vasár- és ünnepnap volt szentmise, a szolgálatot egy nyugdíjas pap látta el, aki szintén ide költözött. Az óvodával szemközt telkükre templom építését is tervezték, de ezt a háború megakadályozta.

Az idősebb velemiek fényképekről még ma is idézni tudják gyermekkoruk kedves nővéreit, az egykori két háború közti óvónők nevét. A nővéreknek a kommunista rezsim vallási rendeket betiltó rendeletére kellett sietve elhagyniuk a falut, ekkor államosították az óvodát.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.14 Velemi iskola, ma kultúrház és könyvtár

A velemi iskola egykori épületében található ma a falu kultúrháza és könyvtára. A kéttermes épület igazi otthona volt a település gyermekeinek. Udvara ma is meghitt hangulatot áraszt. Könyvtárként, és asztalitenisz sporthelyiségként jól szolgál, viszont a falu intenzív és minőségi kulturális életéhez feltétlenül szükséges a Stirling-villa előadótermének minél előbbi, és minél intenzívebb birtokba vétele. A szocialista körzetesítéssel, először a felsőtagozatosok, majd az alsótagozatosok is Kőszegszerdahelyre jártak át, a körzeti általános iskolába. A faluban él az utolsó tanító család emléke, remélhetően videó és magnófelvételeken fennmaradhatnak az iskolához kötődő emlékek. A könyvtár ad otthont a velemi helytörténeti gyűjteménynek is, a Velemről szóló kiadványok és könyvek páratlanul gazdag tárházának is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.15 Tűzoltó szertár

A tűzoltó szertár közvetlenül a falu központjában, a patak partján, egy kút mellett található. 2005-ben kezdődött el tűzoltószertár felújítása: az átalakítás és karbantartás szükségessé, elhalaszthatatlanná vált, mivel utoljára 1970-ben végeztek rajt kisebb felújítást, amit még az akkori Körzeti Tanács finanszírozott. A szertár új földemet, tetőszerkezetet és tetőtér beépítést kapott. Az alsó szinten kocsibeálló és vizesblokk került kialakításra. A tetőtér fogadóhelységnek és klubhelységnek ad teret. A velemi önkéntes tűzoltó egyesület a szertár környékét is megszépítette, kocsibejárót alakított ki, és parkosított. A patakhhoz lefutó kis kőlapok a kiránduló gyerekek kedves velemi játszóhelyeként szolgálnak.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.16. Útmenti keresztok, Mária-képek és szentek szobrai

Velemben búcsújáróhelyként számos képet, keresztet és szobrot állítottak. Ezeket az állító családok utódai vagy törődő mai velemiek szépen karban tartják. A velemi értéktár bizottság tervezi, hogy ezeket számba veszi, és remélhetően idővel egy térképen be is mutatja. A legelső

szabadtéri kultikus megállító-hely maga az asztalkó lehetett Velem térségében, amelynek kultikus rendeltetéséről több feltételezés is él a faluban.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.17 Velemi tornácos házak

A velemi értéktár bizottság számba vette a különleges velemi tornácos házakat. Javasolt helytörténeti, építészettörténeti kis kiadványt készíteni erről, és a jellegzetes velemi építészeti elemekről.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.18 Különleges belső kiképzésű velemi pajták

A velemi értéktár bizottság számba vette a különleges kiképzésű velemi pajtákat. Javasolt helytörténeti, építészettörténeti kis kiadványt készíteni erről, és a jellegzetes velemi építészeti elemekről.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.19 Velemi disznóólak

A velemi értéktár bizottság számba vette a fennmaradt, különleges velemi disznóólakat. Javasolt helytörténeti, építészettörténeti kis kiadványt készíteni erről, és a jellegzetes velemi építészeti elemekről.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

5.20 Boronafalú pincék a Pákóban

Még ma is áll egy, magántulajdonban lévő zsupptetős boronafalu pince a Pákóban, mutatván, hogy a Cáki történelmi pincesoron található pincekultúrának és szőlőművelésnek a szomszédos Velemben is nagy hagyományai voltak egykor. Maga a boronafalú építkezés jellegzetes őrségi építési forma. Azt mutatja, hogy Kőszeghegyalja is a tágabb Őrség, azaz a Felső-Őrség részeként élt, és néprajzi kincseiben sok közösséget hordoz, vagy legalábbis hordozott a történelmi Őrség távolabbi területeivel is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

6. Velemi gyöngyszemek – tárgyak, a múlt kézbe vehető emlékei

6.1. Velemi arany diadém

1929 augusztus utolsó napjaiban bécsi és német régészek látogatására készültek a velemi Szent Vid oldalában. Miske Kálmán báró újra kutatóárkot húzatott. Pár nappal a régészcsoport érkezése előtt, egy álló kőlap alatt sáros gubancot fordított ki az ásó, amelyet letisztítva kiderült, hogy a tekercselt aranyszálakba burkolva arany korongok és egy ritka öv vagy nyakék, esetleg koronaékszer bújik meg. Az arany diadémot, és kísérő négy aranykorongját **a térség magasrangú, talán uralkodói hölgye** viselhette.

A majd egy kilónyi brit birodalmi koronához képest, **az alig 23 gramm súlyú, 0,4-0,5 mm „vastag”, azaz leheletvékony (poncolt és matricázott) aranylemez**, tartó bronzlemezzre hajlítva ma is különleges kézműves teljesítménynek minősül! Ráadásul, egy nyitott olvasókönyv, amelynek nyelvét mi már csak (vagy még csak) dadogva olvassuk. Ha csak a korongszerű díszet nézzük, középen **hét napkorong**, talán heteink babilóniak óta ismert hét napos ritmusát mintázza? És külső körén **huszonnégyszer bukkan fel a koncentrikus napkör** – csak nem a nap 24 órája lenne? Nyelvünk is őrzi ezt az egyetemes ritmust: *a hét 7 napján, hétszer kel fel keleten a Napunk, és hétszer nyugszik le nyugaton...* Benne a tér és az idő észrevétlen olvad össze, miként a diadémban a mintegy 80%-nyi réz, 18%-nyi ezüst és a 2 %-nyi ón is teszi – láthatatlan egyesülésben. Más nyelvek is segítenek, hiszen **a hét napjaiban az égen szabad szemmel látható hét bolygó erőit nevezi meg több európai nép is**: Mon(d)tag (Hold-hétfő, németül), Martedi (Mars – kedd, olaszul), Mercedi (Merkúr-olaszul), Jueves (Jupiter - spanyolul), Freya-tag (Vénusz - németül), Satur-day, és Sun-day vagy Sonn-tag angolul és németül... Magán a diadémmon 219 napjelet számoltak, hiányokkal együtt 221 nap, azaz az ősi földműves év, mintegy hét hónapnyi ideje. **A cikkcakkos minták pedig a fényre vadászó sötét erők kígyóját testesíthetik meg**, a kutató feltételezése szerint. Mindenesetre, **a Szombathelyi Savaria Múzeum egészen különleges bronzkori kiállításán** további vizsgálatokat végezhet az érdeklődő szemlélő. Ott a diadém mellett megtalálható a még ma is gubancos aranyhuzalok és spirálok garmada, amely lehet, hogy ruhába fűzve ékesítette hordozóját. Ott látható a velemi bronzkori leletek páratlan Európa-hírű gyűjteménye is!

A kutatók arra a következtetésre jutottak, érveik alapján megalapozottan, hogy **a diadém akár a Szent Vid oldalán megbújó egykori ötvösműhelyek olvasztókohóiban** is készülhetett – valamikor a legendás trójai háborúk évszázadaiban!

A Savaria múzeum engedélyével láthatjuk az arany diadém nagy alakú fényképét, és Bukits Eszter fiatal kőszegi nemezművész révén pedig, az egyik **aranygyapjú nap-korong** is őrzője a Kőszegi Tourinform turisztikai látogatópontnak.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

55

6.2 Velemi bronzkori tárgyi emlékek

A velemi bronzkori tárgyi emlékek európai hírű gyűjteménye található meg a szombathelyi Savaria múzeumban. Magát ezt a Vas megyei múzeumot a századelőn báró Miske Kálmán kezdeményezésére építették fel, és különlegesen is a velemi bronzleletek, és idővel más kapcsolódó történelmi és természeti értékek bemutatására. id. Kern István gyűjtése a magángyűjtők körében, és a hivatali régészek körében is széles elismerésre tart számot.

Helyszín:

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

6.3 id. Kern István magángyűjteménye

Kern István gyűjteménye Vas megyében szinte egyedülálló helytörténeti magángyűjtemény. Feldolgozása és bibliografikus inventárja a gyűjtő együttműködésével mielőbbi feladatként jelentkezik. Egy ilyen feldolgozás megmutathatja azt a lehetőséget is, hogy a gyűjtemény méltó otthonra, állandó bemutató helyre találjon Velemben – akár például a Stirling villa most felújításra kerülő, jól őrzött emeleti szekciójában.

Helyszín: Velem, Fő utca

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

6.4. Díszített velemi mestergerendák

Kern István gyűjteményében található faragott, díszített mestergerenda rész, amely az egykori falusi házak lelke volt. A ház szentély maga. Alatta, mint a gondviselő tekintete alatt vette le fátylát és vette fel kendőjét a házba tért ifjú asszony. Alatta történt a család életében minden jelentős mozdulat. A mestergerenda díszítettsége mutatja a velemiek szépérzékét és fafaragó hagyományát is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

6.5. Velemi faragott vajtartó formák

Kern István gyűjteményében számos faragott vajtartó található. Ezek a szép virág-, vagy más alakminta vajtartók egy eljövendő helytörténeti és néprajzi múzeum, vagy legalább is múzeumi helyiségek igazi ékességei. A megerősödő helyi termék előállítás, állattartás és tejfeldolgozás lehetőségét hordozza annak, hogy a vajat újra ilyen vajtartóban tartsák, és esetlegesen a Vas megyei helyi termék piacokon a vaját és az egykori velemi díszekkel feldíszített autentikus velemi vajtartókat együtt árusíthassák.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

7. Velemi gyöngyszemek – a mesterségek és iparosság emlékei

7.1 „Érik a velemi búzája...” – a velemi gesztenyekultúra

A velemi gesztenyekultúrája országosan ismert és elismert. Évszázados gesztenyeligeteikről valóban azt tartották a környékeliek, hogy a velemieknek igazán ez adja a megélhetésüket, ez az ő életük, az ő búzájuk. Ilyenkor hetekre kiürült a falu, hogy a jellegzetes szedőszközökkel és gyűjtő ksoarakkal felszerelve csak kevés gesztenye maradjon a földön a sünöknek és mókusoknak.

Időben három eltérő fajtát is ápoltak, hogy a korai, a középérő és a késői gesztenye lehetővé tegye, hogy a nagyobb gesztenyésekkel bíró családok is, megfelelő szervezéssel és ütemezéssel elvégezzék a munkát, a begyűjtést. Amíg más falvaknak Péter-Pál az ünnepe, Velem a germán kultúrákban gyakori Szent Mihály ideji, szeptember 29-i betakarítás-kezdő ünnepet tarthat. Valóban Szent Mihálykor illetve az azt követő időkben érik a gesztenye. Nem véletlen, hogy a gesztenyeünnep is hagyományosan október első dekádjára esik.

Remélhetően, a közeljövőben az Őrségi Nemzeti Parkkal és a Soproni Egyetemmel közösen elkészülhet Velem évszázados gesztenyekultúrájának nagykönyve.

Ez már azért is indokolt, mert Magyarország legnagyobb gesztenyefája is egykor Velem területén nőtt a XIX. században, a „majdani” Stirling-villa helyén.

Minderről, és még számos gesztenye-rejtélyről alapos és szakértő leírás található Pálffy József helytörténeti kötetében, amit ehelyütt is ajánlunk mindenki szíves figyelmébe.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

7.2 Velemi erdészeti hagyományok

Velem erdészeti hagyományai évezredekre nyúlnak vissza. A régészeti feltárások mutatják, hogy a kelták, sőt a bronzkori ember házai is cölöpökkel, az erdő által adott fákkal megerősített, alapvetően faházak voltak – miként azt az egykori rekonstruált hegyi

ffalu-telep is mutatta, amelynek egy újabb kori háza megtalálható a faluban is, az Avar szálló alatt.

Velem erdészeket, vadászokat és favágókat is adott és ad a Kőszegi-hegység erdeinek, Koczor István fafaragó hagyományai pedig azt is megmutatják, hogy miként jelenik meg az erdészet és a vadászat művészi formavilága a népi kézművességben.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

58

7.3 Három velemi malom a patakon

A velemi vízimalmok a völgyekből lezúduló gyorsfolyású Szerdahelyi-patak vizének erejét használták. Nagy szárazságok idején a bozsokiak, patakjuk részleges elvezetésével segítettek a falun! Velem három malmából a még létező kétkerekes malmot egy 1568-as összeírás említette először. Közvetlenül Szerdahely határában, de velemi területen épült és működött. Ma az utolsó molnár família, a Schulterek nevét őrzi. 1870 és 1900 között nem működött, 1913-ban le is bontották, de a következő évben kőből újjáépítették. 1951-ben államosították, 1965-ben műemléki védelem alá helyezték, majd 1980-ban helyreállították, és bemutatóhellyé alakították. Kőszeghegyalja legkedveltebb látogatópontjává vált.

A Róth-malom a faluban középtájon helyezkedett el, egykori udvarán a kút mellé támasztva malomkövet találtak; míg a felső malom a Stirling villával szemben, a mai Koronagaléria helyén állt még a II. világháború után is, az akkor már omladozó falaival.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

7.4 Százéves pálinkafőző

Velem hagyomány szerinti százéves pálinkafőzője mindig is jóhírű műhely volt a térségben. A hegyoldal kiváló gyümölcsöket termelt, az erdő finom fahasábokat adott az üstök alá, a mesterségbeli tudás pedig megvolt a mesternél. Egészen az újabbkori felújításig a pálinkafőző egyik különlegessége az volt, hogy a patak átfolyt a ház alatt, és ez látható és használható volt a pálinkafőzés műveleteihez, vízvételtől az edények tisztításáig. Pálffy József postamester úr kötetében idézi az 1938-as alapító önkormányzati határozatot, amelyben utalnak arra, hogy

pálinkafőző hiányában adja meg az építésre az engedélyt a falu. Eszerint, még 16 évnek kell eltelnie, hogy a létesítmény a valóságban is kiérdemelje százéves titulását.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

7.5 Kosárfonás

Kőszeghegyalja-szerte ismert volt a velemi kosárfonás hagyománya. Ma Horváth Miklós és családja gyakorolja még elsősorban ezt a mesterséget. Évente tíz-tizenkét kosarat elkészítenek a velemi patakparti fűztelepekről szedett vesszőkkel. Hagyományosan, a legfinomabb, fehérre főzött és kérgezett vesszőkkel, kisebb ékszeres és házi tároló kosárcákat készítettek. A nagyobbak gyümölcs és tojás begyűjtésére voltak használatosak. A legnagyobbakat szénabehordásra, annak az állatok elé terítésére használták. Jelentős volt még a vásározó hátikosár, amelyet megfelelő szíjazással, és a könnyebb hordozást megsegítő formaképzéssel készítettek. Ezekben a kosarakban hordták a velemi asszonyok a Velemben megtermett gyümölcsöket, tojást, és az itt készített kézimunkákat.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8. Velemi gyöngyszemek – Vendégcsalogató és vendégfogadó gyöngyszemek

8.1 Egykori velemi fürdő

Vas megye egyik első újkori fürdője, amelyet a két világháború között fellendülő velemi turizmus igényeire válaszul hoztak létre. Ma is él az idősök emlékezetében, hogyan kellett az utcáról eltűnniük a gyerekeknek, amikor időnként leengedték a vizét, és az ilyenkor végigfolyt a falu főutcáján. A KISZ tábor építése után, annak 1970-es évek eleji bekerítésével a fürdő elveszett a velemielk számára. Bosszúságukat ki is fejezték, valakik bedobálták az új létesítmény egyes ablakait. A fürdőt aztán valamikor 1973-74-ben temették be, helyén a KISZ tábor sportpályái kaptak helyet.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.2 Egykori Avar szálló

Az egykori KISZ tábor később pár évig turisztikai célokat szolgált. Azóta használaton kívül áll. A kísérletek, hogy Velem gyógyító levegőjére alapozva klimatikus gyógyhellyé váljon, eddig nem jártak sikerrel. Hamarosan megújul, és a katolikus egyház keretében szervezett táborok otthonaként szolgálhat újra – most nem a '70-es évek uralkodó ideológiájának a szolgálatában.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.3 Egykori Gyermeküdülő

A gyermeküdülő építéséhez szükséges forrásokat egy gyermektelen, idős kárpitos házaspár ajándékozta Szombathely város közösségének a második világháború előtt. Ezért áll ma is Szombathely város kovácsoltvas címere a gyermeküdülő falura néző homlokzatán. Építésekor csodálatos rózsakert vezetett az épülethez a lépcsők mentén. Az épület fedett terasza volt a délutáni pihenők, és a kristálytisza alpesi levegőre alapozó asztmatikus terápiák kedvelt

helyszíne. (Egyes velemi szájhagyomány szerint a területen egy bazilika-jellegű templom épült volna, azonban az annak építéséért felelős személy elfutott a pénzzel. E feltevés szerint éppen ezzel magyarázható az épület hatalmas alapzata és kubusa. A vas megyei levéltár segítségével lehet felderíthető, hogy valóban születtek-e egykor templomtervek erre a területre.) A gyermeküdülő építéséhez kizárólag velemi követ használtak, a falu kőfejtőjéből, és alagsorában tisztavízű saját kút is található.

A gyermeküdülő évtizedekig úttörőtáborként szolgált, benne megfordult a Vas-megyei gyermekek többsége. A rendszerváltás után üresen állt, majd 2005-2011-ig hét éven át a Magyarországi Camphill Egyesület épített és működtetett is gyermekotthont. A terület ma hasznosításra vár.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata

Elérhetőség: 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.4 Boróka Villa Apartmanházak

A velemi Boróka Villa Apartmanházakat több, mint 16 éve üzemeltetik. A folyamatos megújulás, fejlesztés, bővítés, a vendégeink igényeihez való alkalmazkodás határozta meg munkájukat. Az igényes vendéglátásra garancia a tulajdonos több évtizedes szállodai-és vendéglátóipari tapasztalata.

Helyszín: 9726 Velem Guba u. 30.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.5 Gereben Villa

Velemben az üdülő övezetben, közel a falu központjához, csendes, nyugodt környezetben pihenésre vágyóknak, turistáknak, kerékpáros turistáknak, természetbarátoknak, családoknak, kisebb csoportoknak kínálják szálláshelyüket. Két és négyágyas szobáikban akár 10-14 főt is el tudnak helyezni. A szobák tusolós fürdővel, televízióval, hűtőszekrényvel felszereltek. Vendégeik részére konyahasználati, étkezési lehetőséget; zárt udvarukban parkolót biztosítanak. A villához tartozó kert kiválóan alkalmas pihenésre, napozásra, grillezésre, bográcsozásra. A gyerekeket hinta, a játékos kedvű vendégeket lengőteke várja.

Helyszín: 9726 Velem Gesztenyés u. 10.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.6 Kern Vendégházak

Gyere velem Velembe! A Kern Vendégház fogad be! A Kern Vendégház a falu szívében csendes, falusias környezetben található. 2 épületben 11 szobával várjuk a nyugodt pihenésre vágyó családokat, baráti társaságokat, felnőtt és diákcsoportokat (osztálykirándulás, erdei iskola, nyári tábor), kirándulókat, kerékpáros túrázókat egész évben.

Helyszín: 9726 Velem Rákóczi F. u. 56.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.7 Páfrányos Vendégház

A vendégház a különleges mikroklímájú Hosszú-völgyben található. Az autóbussz-fordulótól az Írott-kő felé vezető pirossáv-jelzésű úton közelíthető meg. Erdős környezetben, pár lépésnyire a természetvédelmi területtől fekszik. A ház előtt a Szerdahelyi patak csörgedez. A déli tájolású nagy teraszról két külön-bejáratú apartman nyílik. Mindkettő rendelkezik önellátásra alkalmas jól felszerelt konyhával, étkezővel és zuhanyzós fürdőszobával. A szobák 3 ágyasak, 1 db pótágy beállítására van lehetőség. A teraszon kerti bútor és napozóágyak segítik a pihenést. A patak melletti tűzrakónál lehetőség van sütögetésre, vagy bográcsozásra.

Helyszín: 9726 Velem Kossuth u. 66.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.8 Virágos Vendégház

A szálláshely hagyományőrző kapusínes falusi kőház. Férőhelyeink 2 db kétágyas (ebből az egyik +1 fővel - kényelmes fekvőhellyel - bővíthető) és 2 db négyágyas fürdőszobás különbejáratú szoba, főzési lehetőséggel és 1 db 80 m²-es közösségi helyiség parafaborítással, mely alkalmas csoportos programokra, vagy hálósákos szállásra. A körülmények alkalmasak családok, baráti társaságok, csoportok vendégfogadására. Évek óta vannak visszatérő táborozók, akik itt tartják kurzusaikat (jóga, masszázs, életmód, belső-út táborok). Nagyobb létszám esetén további szálláshelyek a szomszédos házakban állnak rendelkezésre.

Helyszín: 9726 Velem Rákóczi F. u. 8.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

63

8.9 Novákfalva Üdülőfalu

A Velem-Novákfalva üdülőben sétálva honfoglalás kori és avar kori emlékek formáival találkozhat a vendég. A jurta alakú épületekben kiállítások és megemlékezések kerülnek megrendezésre. Az üdülőfalu utcákból áll, ahol 57 apartman ház, 180 férőhellyel áll vendégeink rendelkezésére. Belső kialakításuknál a természet közelsége és az otthonosság ötvöződik. A házakban fatüzelésű kandalló idézi a régi idők hangulatát, de a teljes kényelem érdekében mikrohullámú sütővel, hűtőszekrénnyel felszerelt konyha, fürdőszoba és televízió biztosítják a kényelmet. Nagycsaládos vendégekre is gondoltak, az egyenként 5-10 fő befogadására alkalmas, központi fűtéssel ellátott házaikkal.

Helyszín: 9726 Velem Rákóczi út 2/b.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.10 Rudolf Vendégház

A Velem községben, központi elhelyezkedéssel található Rudolf Vendégház kerttel és az épület egész területén ingyenes wifi-vel várja vendégeit. A wifi a szálláshely egész területén ingyenes. A helyszíni magánparkoló díjmentesen vehető igénybe. Minden apartman ülősarokkal rendelkezik, néhányhoz pedig a hegyekre néző terasz is tartozik. Mindegyik konyhája mikrohullámú sütővel, hűtőszekrénnyel és főzőlappal felszerelt. Közös konyha szintén rendelkezésre áll.

Helyszín: 9726 Velem Gesztenyés u. 45.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.11 Ciklámen Apartman

Velemben, Ciklámen apartmanban rendkívül eldugott és csendes helyen kiadó 2 db egymástól elkülönült 2 szobás lakrész fürdővel és minikonyhával. Kitűnő a panoráma, és önálló kert tartozik mindkét házrészhez. Az egyik lakrész árnyas pihenőhelyre nyílik, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a Szent Vid-hegyre és a környező hegyekre - ezt nevezik hegyekre néző apartmannak. Ez egy nagyobb méretű, nappalival és fürdőszobával rendelkező házrész. (Kb. 55 m² apartman) A hálószobában franciaágy van, a nappali ágya kényelmes kihúzható sarokkanapé, és van egy kihúzható fotelágy is.

A másik lakrész közvetlenül a kertre nyílik. Itt is csodás a panoráma, Szombathelyre és a környező hegyekre lehet látni. Ezt nevezik a panorámás lakrésznek. Ajánljuk azoknak, akik előnyben részesítik a szabadterei sütéseket-főzéseket. A kertben kinti pad, és főzési, sütési lehetőség van.

Helyszín: 9726 Velem Hegyvamosi u. 12.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.12 Velemi Vendégház

Látogasson el Velemben, Magyarország nyugati határán fekvő gyöngyszemébe. A tiszta levegő, az erdők és hegyek közelsége igazi kikapcsolódást kínál mindenkinek. Három darab tetőtérben lévő kétágyas, fürdőszobás szobánkba várjuk vendégeinket. Mindegyik szobában van WIFI és síkképernyős televízió. A vendégek konyhája jól felszerelt, közvetlen kertkapcsolattal. Reggelit szívesen készítünk vendégeinknek. Aki csak a csendre és nyugalomra vágyik, itt megtalálja azt is. Grillezési és bográcsozási lehetőség a kertben. Célcsoport, akiknek ajánljuk magunkat: csendes pihenésre, kikapcsolódásra vágyó fiatal és idősebb párokat, max 6 fős baráti társaságokat várunk.

Helyszín: 9726 Velem Guba u. 18.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.13 Gomba Panzió

Velem országos hírű Gomba étterme 2021 nyarán panzióként nyílt újra. Reméljük, méltó hordozója lesz a közkedvelt Gomba étterem hagyományának.

Helyszín: 9726 Velem Rákóczi F. u. 51.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

65

8.14 Gréti Vendégház és Petra Apartmanok

A fizető-vendégszobák a háziakkal egy épületben vannak, de külön bejárattal és felszereléssel rendelkeznek. Két emeleten, összesen 6 szoba (2x3) áll vendégeink rendelkezésére. Három szobához - emeletenként - tartozik egy fürdőszoba, teljesen felszerelt konyha valamint TV. A szállásokhoz nagy pihenőkert tartozik szabadtéri sütőhellyel, igény szerint grillfelszerelést és bográcsot biztosítanak. Fűtés igény szerint, felár ellenében. Parkoló ingyenesen áll vendégeink rendelkezésére.

Különálló apartmanjaik a falu központi részében, ugyanakkor csendes helyen találhatóak. A szállásokhoz nagy pihenőkert tartozik szabadtéri sütőhellyel, igény szerint grillfelszerelést és bográcsot biztosítanak. A közelmúltban felújításra kerültek a különálló apartmanok, melyek zuhanyzós illetve fürdőkádás fürdőszobával, jól felszerelt konyhával, valamint TV-vel is rendelkeznek. Fűtés igény szerint, felár ellenében igényelhető. Parkoló ingyenesen áll vendégeink rendelkezésére.

Helyszín: 9726 Velem Jókai u. 32.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

8.15 Koronagaléria

Az elmúlt években nyílt meg Novák Tamás jelentős magángyűjteményét bemutató galéria, a falu központjában, az Önkormányzat épülete és a Stirling-villa szomszédságában. A galéria a honfoglaló magyarság és a magyar királyság évszázadait mutatja be számos formában: képek, leírások, éremgyűjtemény, berendezés installációk és eszközök, tárgyak másolatai mind az érkező vendégek tájékoztatását szolgálják. Nyitva tartása változó.

Helyszín: 9726 Velem

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

9. Velemi gyöngyszemek – Helyi termékek és a helyi gazdaság megtartói

Velem megtartó erejét biztosítják és növelik az itt működő vállalkozások.

9.1. Velemi gesztenyesütés hagyománya és a sült gesztenye

Velem a Szent Vid mellett, gesztenyesütéséről híres igazán. A velemiek másként sűtik a gesztenyét mint másutt, ezért aztán az itt sült gesztenye íze és állaga is felismerhetően velemi. Erős, forró parázs felett pirítják, rázzák az érett gesztenyét, úgy hogy a gyors héjpirításnak és a rázaskori dörzsölődésnek köszönhetően, mire a vendéghez kerül már szinte héjtalan, és a pirításnak köszönhetően kicsit pörkölt, zamatos ízt kap a sült gesztenye. Pálffy József részletesen ír erről velemi könyvében.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

9.2. Velemi gesztenyeméz

A gesztenyeligetek gesztenyevirágzaskor megtelnek kaptárokkal, hiszen a velemi gesztenyeméz kedvelt és szeretett méztermék. Különlegességét a gesztenyevirág illat- és izállománya adja, jellegzetes, mással össze nem keverhető mézfajta.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380 (körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

9.3. Velemi sós tökös-túrós rétes

A velemi tökös-túrós rétes különlegessége, hogy sós rétes. Finom tésztájú, gazdag töltetű. A hűvösebb klímájú hegyekben, szegényebb falvakban, különösen az Őrségben alma helyett tököt szeltek a rétesbe is. A velemi sós tökös-túrós rétest az egész Alpokalján jól ismerik és szeretik.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

9.4. Szalados

A szalados jellegzetes kőszeghegyaljai sütemény, amelyet böjti ételként szolgáltak fel. Hajtatott búza, amely így kissé édessé vált, és böjti időben is, nem édesség gyanánt, ehető volt. Receptjét Velemben és például Kőszegdoroszlón is jól ismerik.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

9.5. Fecskefészek

A Fecskefészek alkotóműhely megálmodója Horváth Flóra Bucsuban nőtt fel, de már gyermekként is arról álmódzott, hogy de jó lenne Velemben élni. Építőmérnökként dolgozott évekig, majd egy merész pályamódosítást követően a sorsa úgy hozta, hogy 2020-ban itt hozta létre a saját műhelyét, melyet szívvel-lélekkel csinál. A műhelyben fogad csoportokat tanfolyamokra, például el lehet tőle sajátítani pár nap alatt a kovászos kenyérfőzés vagy a hagyományos sajtkészítés csínját-bínját. Flóra szívesen dolgozik gyerekekkel is, mert fontosnak tartja a hagyományőrzést, és annak átadását. De annak is nagyon örül, ha a hozzá érkező felnőttek beépítenek az életükbe egy új szokást, amit tőle tanultak el. Szívesen vállal rendezvényeken előadásokat, hogy gasztronómiai tudását átadhassa minél több embernek.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

9.6. Helyi termékek

A helyi terméket, élelmiszert és alapanyagot vagy részterméket előállító gyártók és feldolgozók a vidékre jellemző termények és erőforrások helyben történő feldolgozásával megerősítik településük, és az egész natúrpark térség helyi gazdasági bázisát, amely egyben jelentős hozzáadott értéket jelent a térségbe látogató vendégeknek, és turistáknak, valamint a térségen kívüli értékesítés esetén, mintegy járulékosan, jó híret viszik a településnek és magának a natúrparknak is.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

Helyszín: Velem község közigazgatási területe

Javaslat: Natúrparki népszerűsítése a helyi kezdeményezéseknek (pl. natúrparki rendezvények).

9.7. Helyi mezőgazdálkodás

Magyarországon a falvak, nemritkán egységes birtokként, vagy birtokközösségként a táj és a természet fenntartóiként szolgáltak évszázadokig, és szolgálnak ma is. Minden olyan vállalkozás, egyéni-, családi- és közösségi kezdeményezés, amely a hagyományos paraszti gazdálkodás gyakorlatának a kornak megfelelő, környezettudatos megújítását szolgálja, az közvetlenül és közvetetten is szolgálja a település természeti és közösségi helyi értékeinek a megújítását és tartós fenntartását.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

Helyszín: Velem község közigazgatási területe

9.8. Ökológiai gazdálkodás

A natúrparki települések és az egész natúrpark környezeti értéke szempontjából különös jelentősége van az ökoporták, és a falusi öfenntartó, környezettudatos kisgazdasági kezdeményezéseknek, amelyet sokszor más munka mellett tartanak fenn családok, vagy gazdálkodó közösségek.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

Helyszín: Velem község közigazgatási területe

Javaslat: Natúrparki népszerűsítése a helyi kezdeményezéseknek. (Pl. natúrparki ismertető tartása, megjelenés a natúrpark honlapján.)

9.9. Kézműves szakmák és foglalkozások

A Natúrparki településeken a helyi termék előállító kézművesek, művészek és művészi kézművesek, akik egyszerre szolgálják a település kultúrtörténeti és gazdaságtörténeti értékeinek a megújítását – a natúrparki települések valódi gyöngyszemei. A településen egykor jellemző mesterségek utódai ma is kincset érnek, így a kovácsok helyébe lépő lakatosok, gépjármű-, gép- és szerszámszerelők, a hagyományos mesterségek továbbvivői és az azokat a mai formában képviselők mind életet és gazdasági erőt adnak a településnek.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

Helyszín: Velem község közigazgatási területe

Javaslat: Natúrparki népszerűsítése a helyi kezdeményezéseknek (pl. natúrparki rendezvények).

9.10. Lakóhelyek, lakókörnyezet és környezettudatosság

A natúrparki településeken nagyon fontos szolgáltatást végeznek az építő, és az építéshez kötődő vállalkozások, a kőművesek, az ácsok és tetőfedők, a villany- gáz-, víz- és fűtés szerelők, a modern megújuló energiákkal foglalkozó vállalkozások, a kertészeti-, kertépítő- és tájépítő vállalkozások és szolgáltatók.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

Helyszín: Velem község közigazgatási területe

Javaslat: Natúrparki népszerűsítése a helyi kezdeményezéseknek (pl. natúrparki rendezvények).

9.11. Helyi szolgáltatások

A már elérhető vagy megkezdeni kívánt helyi szolgáltatások erősen javítják a település életminőségét, kedvezően hatnak a település lakosságmegetartó erejére, és gazdasági szövetére. A lakossági és személyi szolgáltatások széles köre (fodrászat, bolt, természetgyógyász stb.) mellett, a gazdasági és pénzügyi szolgáltatások megkezdésével illetve megerősítésével is javítható a település jövőpotenciálja. A rugalmas-, a részidős- és a távmunka lehetőségeinek terjedésével kedvezőbb helyzetbe kerülhetnek településeink, hogy fiatalabb generációk, és fiatal családok is otthonul válasszák a natúrparki településeket. Ez hosszútávon kedvezően hat a település fennmaradására, és hagyományos közösségi értékeinek a megerősítésére.

Kapcsolattartó: Velem Község Önkormányzata **elérhetőség:** 94/563-380
(körjegyzőség)

Javaslattevő: Velem Község Önkormányzata, Bakos László polgármester

Helyszín: Velem község közigazgatási területe

Javaslat: Natúrparki vállalkozói kisokos létrehozása elektronikus formában.

